

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

JAARVERSLAG

2017

RELENTLESS INNOVATIVE

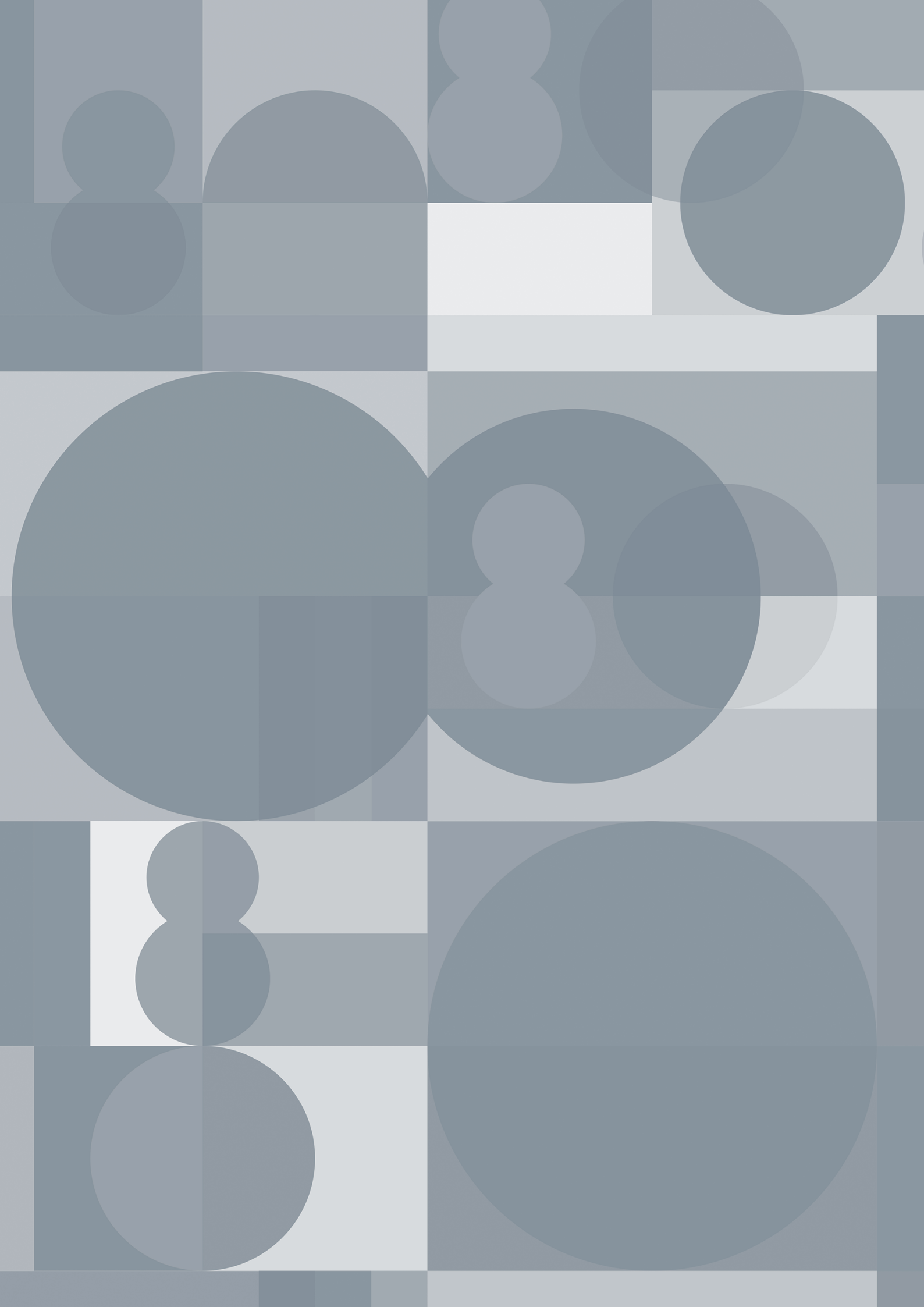
VERKORT GECONSOLIDEERD

JAARVERSLAG 2017

ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

INHOUDSOPGAVE

	VOORWOORD	5
1	KERNCIJFERS	8
2	BESTUURSVERSLAG	12
	Karakteristieken van de APC Groep	12
	Beleid en verantwoording	12
	Missie, visie en strategische doelen van APC	17
	Bestuursaangelegenheden van APC	23
	Verslag over het boekjaar	29
3	FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP	30
4	BELEGGINGEN VAN DE APC GROEP	34
	Belegd vermogen	34
	Rendementen	36
5	ACTUARIËLE ASPECTEN	38
	Actuariële analyse van de resultaten	38
	Actuarieel benodigde premie	41
6	VOORUITZICHTEN VAN APC	42
7	VERKORTE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2017 VAN DE APC GROEP	43
	Verkorte geconsolideerde balans per 31 december 2017 na resultaatbestemming	43
	Verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten 2017	44
	Verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht 2017	45
	Toelichting op de verkorte geconsolideerde balans en de verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten	46
	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	60
	Actuariële verklaring	62
8	OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN	64

Sigui Krese

Si bo ta stima loke bo ta hasi, no ta eksistí “Basta bon”.

Bo ta sigui desaroyá, krea i krese. Na APC, t’esei ta loke a impulsá nos durante e último ochenta añanan, i loke te ainda ta inspirá nos pa sigui padilanti. Konstruyendo un fondo di penshun ku ainda mas forsa, inbertiendo den potencial di nos isla i dunando bo penshun e atenshon personal ku e meresé. Tin bia e siguiente nivel ta djis dos paso mas aleu ei. Ban dal nan huntú.

VOORWOORD

Voor het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao was 2017 een bijzonder jaar. Een jaar waarin APC het 80 jaar bestaan van het ambtenarenpensioenfonds heeft gevierd en zich krachtig heeft gepositioneerd als onstuitbaar innovatief!

Op 12 mei 2017 is in het bijzijn van verschillende hoogwaardigheidsbekleders, werkgevers, de overheid, de vakbonden en relaties van APC, tijdens een spetterende viering het 80 jaar bestaan van het pensioenfonds de revue gepasseerd. Het waren bijzondere jaren waarin het fonds ook een aantal uitdagende processen heeft doorlopen dat heeft gezorgd voor een stevig fundament voor een sterke en betrouwbare entiteit ten gunste van onze deelgenoten en gepensioneerden. Als grootste pensioenfonds van Curaçao met een deelnemersbestand van meer dan 21.000 deelgenoten en een vermogen van ca. NAf 4,8 miljard staat APC midden in de gemeenschap en draagt voor een belangrijk deel bij aan de economische ontwikkeling van Curaçao. Het bestuur en de directie zijn zich goed bewust van de verantwoordelijkheden dat de positie van het pensioenfonds met zich meebrengt. Verantwoordelijkheden die naadloos aansluiten op de ambitie en de positionering van het fonds. APC kijkt vooruit, is onstuitbaar innovatief en heeft zin in de toekomst!

APC heeft op een onvergetelijke wijze het 80 jaar bestaan van het ambtenarenpensioenfonds gevierd met haar deelgenoten en gepensioneerden middels een open dag in september 2017 en in oktober 2017 is invulling gegeven aan de toekomstgerichte visie van het fonds middels een innovatief symposium met sprekers uit Europa, de Verenigde Staten en het Caribisch gebied. Naast haar bijdrage aan een aantal goede doelen heeft APC in samenwerking met de Universiteit van Curaçao een bijzondere leerstoel pensioenfondsbeheer gelanceerd. Met dit initiatief draagt APC positief bij aan de verdere ontwikkeling van de pensioensector.

2017 was op het gebied van beleggingen een buitengewoon goed jaar voor APC. Het positief rendement in de buitenlandse beleggingsportefeuille heeft sterk bijgedragen aan de verdere verbetering van de financiële positie van het fonds. De Amerikaanse markten deden het goed en de internationale markten deden het zelfs beter, aangezien de meeste landen wereldwijd een economisch herstel doormaakte met weinig inflatie. De volatiliteit van de markten was het hele jaar door laag. De aandelenmarkt bereikte een aantal historische hoogtepunten in 2017 als gevolg van de sterke bedrijfswinsten en een algemene opleving van de binnenlandse markt (en wereldwijde) economische groei. Naar aanleiding van deze positieve signalen begon de Federal Reserve (FED) zijn stimuleringsprogramma terug te draaien en verhoogde de rente drie keer met 0,25% gedurende 2017. Ook in Europa bleef de volatiliteit op de financiële markten matig als gevolg van gunstige macro-economische cijfers en positief politiek nieuws, waaronder de uitkomst van de presidentiële verkiezingen in Frankrijk. De Europese Centrale Bank (ECB) bleef in 2017 een ondersteunende monetaire politiek voeren, waarbij zij maandelijks 60 miljard euro aan staats- en bedrijfsleningen opkocht. Ook nam de euro in waarde toe versus de Amerikaanse dollar. De opkomende markten bezorgden de beleggers een mooi rendement daar zij wereldwijd de beste prestaties behaalden.

De Aziatische economieën pikten een graantje mee van de bloeiende Chinese economie. Dit leidde tot aantrekkelijke aandelenwaarderingen in de regio. Ook de valuta's in de Aziatische regio's deden het bijzonder goed.

Op de lokale beleggingsmarkt heeft APC haar actief acquisitiebeleid voortgezet waarbij fondsen rendabel zijn uitgezet met inachtnahme van het duurzaam en verantwoord beleggingsbeleid van het fonds. De vastgoedportefeuille is voorts uitgebreid met de aankoop van plantage Jeremy voor verdere ontwikkeling.

In 2017 heeft het fonds een sterfte onderzoek uitgevoerd en is naar aanleiding hiervan besloten om de sterftetafels te verzwaren gezien de vergrijzing en het langlevens effect hiervan dat zijn weerslag heeft op de voorziening pensioenverplichtingen. Door de sterftetafels te verzwaren, is de voorziening pensioenverplichtingen toegenomen hetgeen een verlagend effect had op de dekkingsgraad van het fonds.

Het pensioenvermogen nam in het verslagjaar toe met 7,4% tot NAf 4.8 miljard terwijl de voorziening pensioenverplichting eveneens toenam met 3,9% tot NAf 4.6 miljard. De dekkingsgraad van het pensioenfonds bedroeg per ultimo december 2017 104,6%.

In het jaar 2017 is de interne organisatie verder versterkt zodat deze steeds beter gericht is op het verlenen van excellente service. Daarnaast is goede voortgang geboekt met het traject voor actualisering van de procesbeschrijvingen. Tenslotte is begin dit jaar het traject geïnitieerd voor het Businessplan 2019-2021 waarin de strategische visie en innovatieve richting van APC verder zal worden verankerd voor de toekomstige jaren met een solide, betrouwbare en kapitaalkrachtige pensioenfonds als stevig fundament.

Een speciale dank aan alle medewerkers van APC, deelnemers, gepensioneerden, werkgevers, de regering van Land Curaçao, de minister van Bestuur Planning en Dienstverlening, de minister van Financiën, de vakbonden en externe deskundigen voor het gestelde vertrouwen, de geleverde steun en de samenwerking in de afgelopen jaren.

Namens het bestuur van het
Algemeen Pensioenfonds van Curaçao
drs. Ph.J.Th. Martis
Voorzitter

Namens de directie van het
Algemeen Pensioenfonds van Curaçao
Mw. E.S. Kruithof-Bor MBA
Directeur

1 KERNCIJFERS

Het jaarverslag 2017 verschaft informatie over de groep Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC). De onderstaande financiële informatie is ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2017 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

FINANCIËLE GEGEVENS

	31 DECEMBER 2017	31 DECEMBER 2016
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
A. Totale activa	4.947	4.644
B. Materiële vaste activa	16	15
C. Immateriele vaste activa	12	7
D. Aanwezig vermogen (D=A-B-C)	4.919	4.622
Vastgoedbeleggingen	90	80
Deelnemingen	2	3 *
Verstrekte leningen en overige vorderingen		
Leningen op basis van onderpand	694	654
Onderhandse leningen	21	20
Overheidsleningen	460	483
Leningen aan deelnemingen	4	4
Deposito's	291	562
Overige	1	1
Gekochte leningen en obligaties	42	101
Investerings in EV instrumenten	21	21 *
Handelsportefeuille	2.688	2.293
Vorderingen	357	181
Liquide Middelen	248	219
E. Schulden	122	154
F. Beleggingsreserve	211	52
G. Beschikbaar vermogen (G=D-E-F)	4.586	4.416
H. Voorziening voor pensioenverplichting	4.611	4.435
I. Marge (I=G-H)	(25)	(19)
J. Dekkingsgraad (J=(A-E)/H)*100	104,6%	101,2%
K. Pensioenbijdragen	97	96
L. Pensioenuitkeringen	201	196

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2016 aangepast.

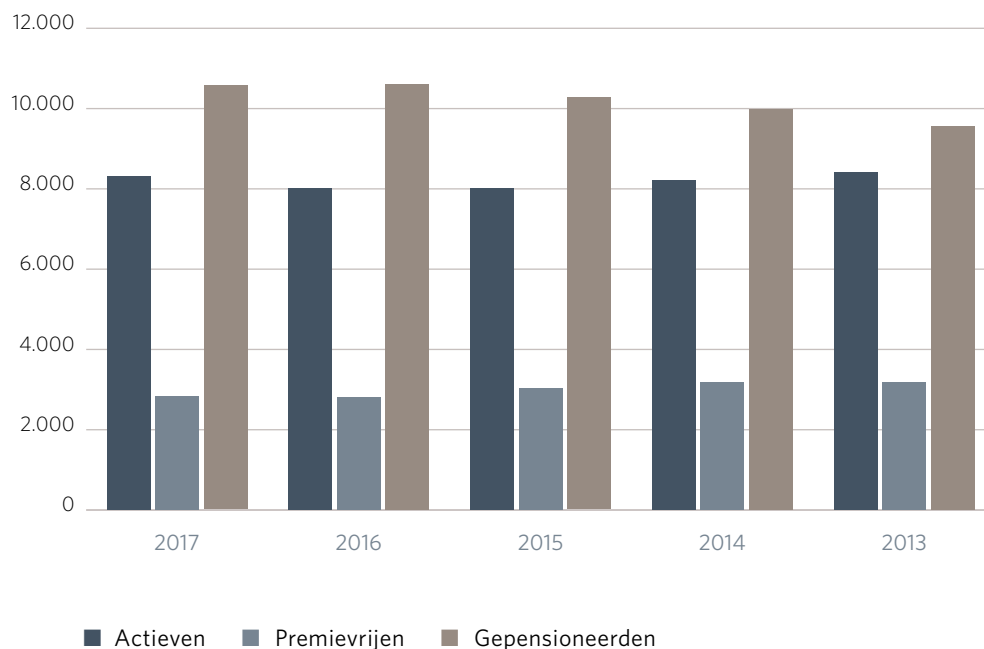
Onderstaand volgen een aantal kerncijfers en kerngetallen over de laatste 5 jaar.

KERNCIJFERS

	2017	2016	2015	2014	2013
<i>(in miljoenen NAf)</i>					
Vermogenssituatie en solvabiliteit van het fonds					
Pensioenvermogen (incl. Beleggingsreserve)	4.821	4.487	4.369	4.429	4.245
Beleggingsreserve	211	52	0	7	88
Bruto dekkingsgraad (in %)	104,6%	101,2%	99,4%	100,2%	102,1%
Netto dekkingsgraad (in %)	100%	100%	99,4%	100%	100%
Aantal aangesloten lichamen	63	61	61	61	61
Aantal deelgenoten	21.696	21.398	21.292	21.352	21.130
Deelgenoten in actieve dienstbetrekking	8.309	8.004	8.004	8.204	8.401
Mannen	3.495	3.340	3.326	3.448	3.564
Vrouwen	4.814	4.664	4.678	4.756	4.837
Deelgenoten met uitgesteld pensioen / Premievrijen	2.827	2.794	3.027	3.165	3.174
Mannen	1.212	1.212	1.341	1.403	1.421
Vrouwen	1.615	1.582	1.686	1.762	1.753
Gepensioneerden / Pensioentrekkenden	10.560	10.600	10.261	9.983	9.555
Mannen	5.086	5.199	5.149	5.062	4.924
Vrouwen	5.220	5.147	4.868	4.657	4.373
Wezen	254	254	244	264	258
Totale premie	18%	18%	22%	22%	22%
Werkgevers	12%	12%	14%	14%	14%
Werknemers	6%	6%	8%	8%	8%
Beleggingsportefeuille	4.314	4.223	4.165	4.129	3.893
Aandelen	1.948	1.521	1.423	1.506	1.119
Binnenland	21	21	21	0	0
Buitenland	1.927	1.500	1.402	1.506	1.119
Deelnemingen	2	3	3	3	3
Binnenland	2	3	3	3	3
Buitenland	0	0	0	0	0
Vastrentende waarden	2.263	2.619	2.659	2.538	2.688
Binnenland	1.513	1.826	1.896	1.889	1.809
Buitenland	750	793	763	649	879
Vastgoedbeleggingen	90	80	76	82	83
Binnenland	90	80	76	82	83
Buitenland	0	0	0	0	0
Aankopen / transitorisch - Buitenland	11	0	4	0	0
Totaal rendement op jaarbasis	11,7%	5,8%	2,1%	6,7%	7,0%

Ontwikkeling in aantal deelnemers gedurende 5 jaar.

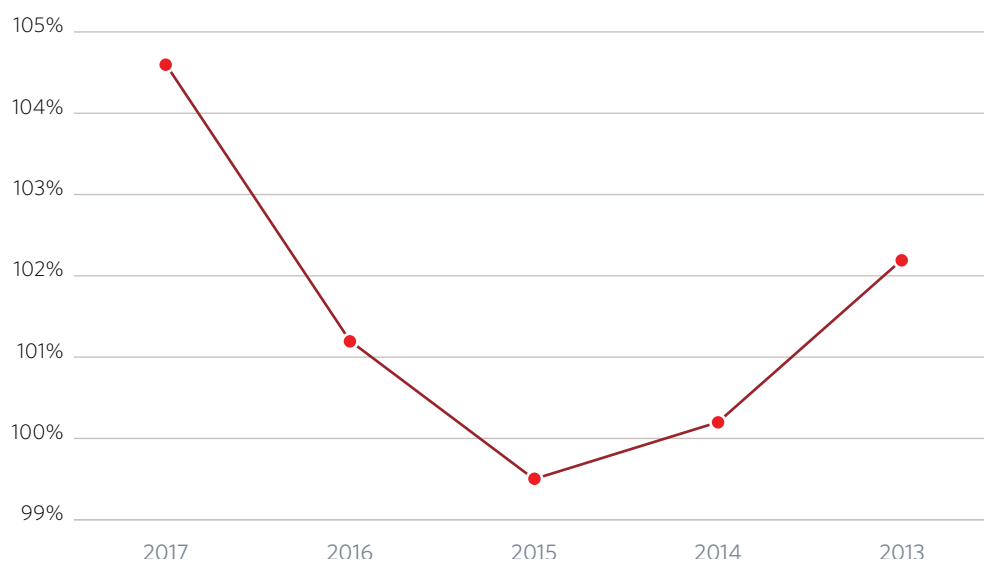
ONTWIKKELING DEELNEMERS

Met de verhoging van de pensioenleeftijd per 1 januari 2016, van pensioenleeftijd 60 naar 65, kwam er vanaf 1 januari 2017 een rem in de groei van het aantal gepensioneerden. Eind 2017 is het aantal gepensioneerden ten opzichte van het jaar 2016 zelfs licht gedaald. Het aantal actieve deelnemers is per eind 2017 gestegen ten opzichte van de voorgaande jaren. Dit laatste als gevolg van het acquisitie traject van APC om het aantal aangesloten lichamen c.q. het aantal actieve deelnemers te vergroten.

Ontwikkeling in de dekkingsgraad gedurende 5 jaar.

ONTWIKKELING IN DE DEKKINGSGRAAD

Met de wijziging van de pensioenregeling per 1 januari 2016, wat ook een verbetering inhield van de dekkingsgraad van het fonds, was het de verwachting dat dit een remmend effect zou hebben op de groei van de Voorziening pensioenverplichtingen in de toekomst. Dit stelt het fonds beter in staat om de dekkingsgraad van het fonds te verbeteren. De verwachting was dan ook dat de dekkingsgraad van het fonds voor de komende jaren zou stijgen. De groei van de dekkingsgraad over 2017 is groter dan de groei over het jaar 2016, dit ondanks de verzwaring van de verwachte sterfte kansen in 2017. De grotere groei is met name veroorzaakt doordat de beleggingen over het jaar 2017 enorm in waarde zijn gegroeid.

2 BESTUURSVERSLAG

KARAKTERISTIEKEN VAN DE APC GROEP

De APC groep bestaat uit het publiekrechtelijk rechtspersoon Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC) en de naamloze vennootschap Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB). APC is per 10 oktober 2010, door het van kracht blijven van de Landsverordening APNA voor het Land Curaçao als één van de rechtsopvolgers APNA bij opheffing van de Nederlandse Antillen, ontstaan. CHB is per 20 december 1976 opgericht.

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen het in CHB gehouden belang van circa 93,33%.

Zowel APC als CHB zijn statutair gevestigd op Curaçao met vestigingsadres Schouwburgweg 26.

BELEID EN VERANTWOORDING

BELEID EN VERANTWOORDING

APC geeft invulling aan de uitvoering van de Pensioenlandsverordening overheidsdiensten (P.B. 1977, no. 312) van de aangesloten deelgenoten. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbaar vermogen, het nu en in de toekomst doen van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden en aan arbeidsongeschikte deelnemers en het informeren van belanghebbenden.

Links een grafische weergave van de componenten van Beleid en verantwoording.

Het statutaire doel van CHB is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

BELEID

PENSIOENBELEID

De pensioenregeling is vastgelegd in de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren, P.B. 1997 no. 312. De geconsolideerde tekst van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren is vastgesteld bij P.B. 2013 no. 27. Bij landsverordening van 28 december 2015, P.B. 2015 no. 78, is de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo) met ingang van 1 januari 2016 ingrijpend gewijzigd. In het boekjaar 2017 zijn er geen wijzigingen in de bestaande regeling aangebracht.

De deelgenoten van APC ingevolge de artikelen 4 en 5 van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (P.B. 1977, no. 312) zijn alle ambtenaren in de zin van de Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (LMA) in dienst van het Land Curaçao, alsook overheidswerknemers in dienst van het Land Curaçao op grond van een arbeidsovereenkomst, met uitzondering van de overheidswerknemers die werklieden zijn in de zin van de Werkliedenverordening 1944. Voorts de door de koning der Nederlanden benoemde ambtenaren, werkzaam in openbare dienst van het Land Curaçao en de bij landsbesluit benoemde personen die niet onder de eerder genoemde categorieën van overheidsdienaren vallen. De deelgenoten van het fonds zijn ook het personeel werkzaam bij de gesubsidieerde onderwijsinstellingen. Tevens is deelgenoot van het fonds het personeel werkzaam bij publiekrechtelijke rechtspersonen zoals de Centrale Bank van Curaçao en St. Maarten, het Bureau Intellectuele Eigendom, de Sociale Verzekeringsbank en het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. Ten slotte zijn ook deelgenoten van het fonds de werknemers werkzaam bij rechtspersonen die bij landsbesluit zijn aangevoegd als rechtspersoon waarvan het personeel overheidsdienaar is in de zin van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren.

De wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren

De wijziging van de Plvo behelst de omzetting van de op de eindloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 60 jaar en onvoorwaardelijke indexatie, naar een op het middelloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 65 jaar en voorwaardelijke indexatie. De nieuwe pensioenregeling kent een opbouwpercentage van 1,75% per jaar in plaats van 2% per jaar (respectievelijk 2,5% over de eerste 20 jaren en $1\frac{2}{3}$ over de resterende 10 jaren voor de personen die op 31 december 1998 reeds deelnemers waren in de pensioenregeling) zoals de regeling tot 31 december 2015 bepaalde. Voorts is in de nieuwe regeling de partnerpensioen en de mogelijkheid van afstempelen ingevoerd. In verband met de verhoging van de pensioenleeftijd naar 65 jaar (dus uitstel van het moment van ingang van de pensioenbetaling met 5 jaar) zijn de per 31 december 2015 uit de eindloonregeling opgebouwde pensioenaanspraken met 30% verhoogd. In geval van nabestaandenpensioen, bijzonder nabestaandenpensioen en wezenpensioen vindt de vaststelling van het pensioen plaats zonder de verhoging met 30%. De pensioenopbouw kan op zijn vroegst aanvangen bij de leeftijd van 18 jaar.

De regeling kent daarnaast nog de volgende andere pensioenen:

Weduwen- en weduwnaarspensioen

Bij overlijden van een deelnemer wordt aan de (ex) echtgeno(o)t(e) levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.

Wezenpensioen

Bij overlijden van een deelnemer wordt aan ieder van de kinderen een pensioen uitgekeerd gelijk aan 14% van het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken. Het wezenpensioen loopt door totdat het kind 18 jaar is. Indien het kind studeert of invalide is, wordt het wezenpensioen verlengd tot uiterlijk 25 jaar.

Invaliditeitspensioen

Aan een invalide deelnemer wordt levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.

Smartengeld

Bij het overlijden van een gepensioneerde hebben de nabestaanden recht op smartengeld ten hoogte van 3 maanden van het bruto pensioen plus 3 maanden van de duurtetoeslag. Indien er geen nabestaanden zijn kan het smartengeld besteedt worden ter dekking van de begrafenis kosten.

Overgangsregeling

- **Deelgenoten die pensioenleeftijd van 60 jaar behouden**

De verhoging van de pensioenleeftijd betekent dat het moment van pensioneren met 5 jaar werd uitgesteld. Voor de personen die gedurende 2015 de leeftijd van 59 reeds hadden bereikt en die dus in 2016 de leeftijd van 60 jaar bereiken, is de pensioenleeftijd de leeftijd van 60 jaar behouden. Deze personen moeten dus verplicht bij het bereiken van 60 jaar pensioneren. De wijziging voorziet in een overgangsregeling voor deze groep, om de scherpe kanten van met name de pensionering op leeftijd van 60 jaar op te vangen.

Om de effecten van het pensioneren op de leeftijd van 60 jaar op te vangen is voor de groep deelgenoten die verplicht bij het bereiken van de leeftijd van 60 jaar pensioneren een pakket compensatiemaatregelen getroffen. Aan de personen uit deze groep die geen duurtetoeslaguitkering naast hun pensioen hebben, wordt bij wijze van compensatie tot het moment dat zij de leeftijd van 65 jaar bereiken het gemis aan AOV-uitkering volledig vergoed tot het moment dat zij de leeftijd van 65 bereiken en AOV gerechtigd worden. Daarnaast wordt aan al de deelgenoten die op 60 jaar gedwongen pensioneren het bedrag van de verschuldigde AOV/AWW premie volledig vergoed tot het moment waarop zij AOV gerechtigd worden. Ten slotte wordt aan deze personen het verschil tussen de premie die personen die nog niet AOV gerechtigd zijn en AOV gerechtigden aan BVZ betalen ($13,6\% - 6,5\% = 7,1\%$) gecompenseerd. Deze compensaties komen ten laste van de laatste werkgever.

- **Deelgenoten die de keuze mogelijkheid hebben om tussen de leeftijd van 60 jaar en 65 jaar met pensioen te gaan**

De deelgenoten die op 31 december 2015, 55 jaar of ouder waren, maar jonger dan 59 jaar, kunnen naar keuze besluiten om eerder dan bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar, maar niet eerder dan 60 jaar met pensioen te gaan. Voor elk jaar dat men eerder dan de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaat, wordt het pensioen met 6% gekort. Deelgenoten die op 31 december 2015 reeds 30 of meer dan 30 pensioendienstjaren hebben volbracht doch jonger zijn dan 55 jaar, kunnen ook naar keuze besluiten om eerder dan bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar maar niet eerder dan de leeftijd van 60 jaar met pensioen te gaan. Ook voor deze deelgenoten geldt dat voor elk jaar die de deelgenoot eerder dan de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaat het pensioen met 6% wordt gekort.

Invoering partnerpensioen

Met de wijziging is tevens de partnerpensioen ingevoerd. Samenlevingsovereenkomsten aangaan bij notariële akte tussen deelnemers in de pensioenregeling en personen waarmee deze deelgenoot ingevolge de bepalingen van boek 1 BW een huwelijk kan aangaan kunnen door de deelgenoot aan het fonds worden aangemeld. Indien de samenlevingsovereenkomst voldoet aan de eisen vastgesteld in de Pensioenlandsverordening zal het fonds de samenlevingsovereenkomst in een speciaal daartoe door het fonds ingevoerd register bijhouden. De partners die door het fonds geregistreerd worden op basis van notarieel verleden samenlevingsovereenkomsten worden voor de aanspraken op nabestaandenpensioen, bijzonder nabestaandenpensioen en smartengeld gelijkgesteld aan huwelijkspartners.

PREMIEBELEID

De pensioenpremie wordt formeel vastgesteld door de wetgever. Volgens de Pensioenlandsverordening geldig voor 2017 bedraagt de premie 18% van de bijdragegrondslagen van de deelnemers per jaar (2016: 18%).

INDEXATIEBELEID

Het pensioenfonds kent ingaande 2016 een voorwaardelijke toeslagenbeleid ten aanzien van de (oude) opgebouwde pensioenen van zijn deelnemers. Deze is afhankelijk van de algemene bezoldigingsverhoging bij de overheid en afhankelijk van de financiële positie van het fonds. In de financiële opzet van het pensioenfonds wordt vanuit gegaan dat de indexaties gefinancierd wordt uit de marge van het dekkingsgraad die boven de 105% ligt.

In het jaar 2017 zijn de (oude) opgebouwde pensioenen niet geïndexeerd. In 2016 vond ook geen indexatie plaats van de ingegane pensioen.

BELEGGINGSBELEID

Op basis van de analyse van de 4 beleidsterreinen en op basis van het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen, van het vermogen, van de dekkingsgraad en van de premie, worden prognoses gemaakt ten aanzien van rendementsverwachtingen, voorzieningen en dekkingsgraad. Uiteindelijk wordt een strategische beleggingsmix gekozen waarbij maximaliseren van het rendement bij beheersbaar risico wordt nagestreefd.

In onderstaand tabel zijn zowel de gekozen strategische beleggingsmix als de werkelijke beleggingsmix voor het boekjaar 2017 opgenomen.

STRATEGISCHE MIX BELEGGINGEN 2017

Beleggingscategorie	Vermogensallocatie Strategische Mix	Vermogensallocatie Werkelijke Mix	Bandbreedte
Vastrentende waarden	61,5%	46,6%	56,5 - 66,5%
Zakelijke waarden	35,0%	45,0%	30 - 40%
Converteerbare obligaties	2,5%	3,0%	0 - 5%
Liquide Middelen	1,0%	5,4%	0 - 8%

Voor het boekjaar 2016 was de beleggingsmix als volgt:

STRATEGISCHE MIX BELEGGINGEN 2016

Beleggingscategorie	Vermogensallocatie Strategische Mix	Vermogensallocatie Werkelijke Mix	Bandbreedte
Vastrentende waarden	63,0%	56,3%	53,0 - 73,0%
Zakelijke waarden	33,5%	31,3%	23,5 - 43,5%
Converteerbare obligaties	2,5%	3,2%	0 - 5%
Liquide Middelen	1,0%	9,2%	0 - 8%

Conform de beleggingsregel van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2019 / K.7", dient het pensioenfonds het volgende bedrag lokaal te investeren:

- 40% van de som van de eerste NAf 10 miljoen van de totale voorzieningen en schulden;
- 50% van de som van de volgende NAf 10 miljoen van de totale voorzieningen en schulden;
- 60% van de rest van de totale voorzieningen en schulden.

De Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten heeft echter zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7A aanvulling op de bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7", de volgende uitzonderingen op deze beleggingsregel toegestaan:

Naast wat conform de beleggingsregel maximaal in het buitenland geïnvesteerd mag worden, is het toegestaan, indien er wordt voldaan aan de voorwaarden zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7A aanvulling op de bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7", om een bedrag gelijk aan lokale investeringen, die kwalificeren bij niet ingezetenen uit te zetten.

Evenzo is het toegestaan om een bedrag gelijk aan wat het pensioenfonds als vervroegde aflossingen op lokale leningen heeft ontvangen in het kader van schuldsaneringen, naar het buitenland te exporteren.

Rekening houdend met deze twee versoepelingen is het deel van het kapitaal dat APC per 31 december 2017 lokaal aanhoudt (exclusief vorderingen en liquide middelen) 37% (2016: 46%) en het deel dat in het buitenland is geïnvesteerd 63% (2016: 54%) wat onder c.q. boven de door de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten gestelde minimum is.

ANALYSE EN VERANKERING

DE ASSET LIABILITY MANAGEMENT (ALM) STUDIE

In de ALM studie staat de optimalisatie van het rendement en het risico beheer centraal.

Het beleggingsbeleid bevat lange termijn doelstellingen op het gebied van solvabiliteit, rendement, liquiditeit en maatschappelijk verantwoord beleggen. Het doel van de ALM studie is het identificeren van mogelijke efficiëntie verbeteringen en het analyseren van de risico's van diverse beleidsalternatieven om tot evenwichtige beleidskeuzes te komen in een veld met soms conflicterende stakeholder belangen.

APC maakt om de 3 jaar een ALM studie. De laatste ALM studie was in boekjaar 2016 en dus wordt het eerst volgende ALM studie in 2019 gemaakt.

DE ACTUARIËLE EN BELEIDSTECHNISCHE NOTA (ABTN)

In de ABtN wordt een motivering gegeven van de financiële opzet en actuariële grondslagen van het pensioenreglement. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds het vermogen en anderszijds de voorziening pensioenverplichtingen.

Verder worden in de ABtN de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd. APC stelt minstens 1 keer per jaar een ABtN op. De laatste ABtN is 27 november 2017 door het bestuur vastgesteld.

MISSIE, VISIE EN STRATEGISCHE DOELEN VAN APC

De missie, visie en de strategische doelen van APC zijn in het Business Plan 2016 - 2018 gedefinieerd. De visie en missie van APC luiden als volgt:

VISIE *APC is onstuitbaar Innovatief.*

MISSIE *APC heeft visie en ambitie en is modern, innovatief, creatief, verassend, sterk, agressief, heeft lef, team spirit en heeft plezier in wat zij doet.*

BUSINESS PLAN 2016 - 2018 | STRATEGY MAP

Visuele weergave van de bepaalde strategische keten van APC

STRATEGISCHE AMBITIES

VISIE APC is onstuitbaar innovatief.	FINANCIEEL DOEL APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%.	MISSIE APC heeft visie en ambitie en is modern, innovatief, creatief, verrassend, sterk, agressief, heeft lef, team spirit en heeft plezier in wat zij doet.
--	---	--

STRATEGISCHE DOELEN

PENSIOENPRODUCTEN Vergroting van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt.	BELEGGINGSPORTEFEUILLE Optimalisatie van de beleggingsorganisatie.	DIENTVERLENING AAN KLANTEN Het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen.
--	--	---

ONDERSTEUNENDE DOELEN

Iedereen binnen APC draagt bij aan het behalen van onze strategische doelen 2016 - 2018

Financiële Zaken	Risk & Compliance	Internal Audit	Directie-Secretariaat	HR	IT	Algemene & Technische Zaken	Post & Archief
------------------	-------------------	----------------	-----------------------	----	----	-----------------------------	----------------

ORGANISATIECULTUUR EN LEIDERSCHAP

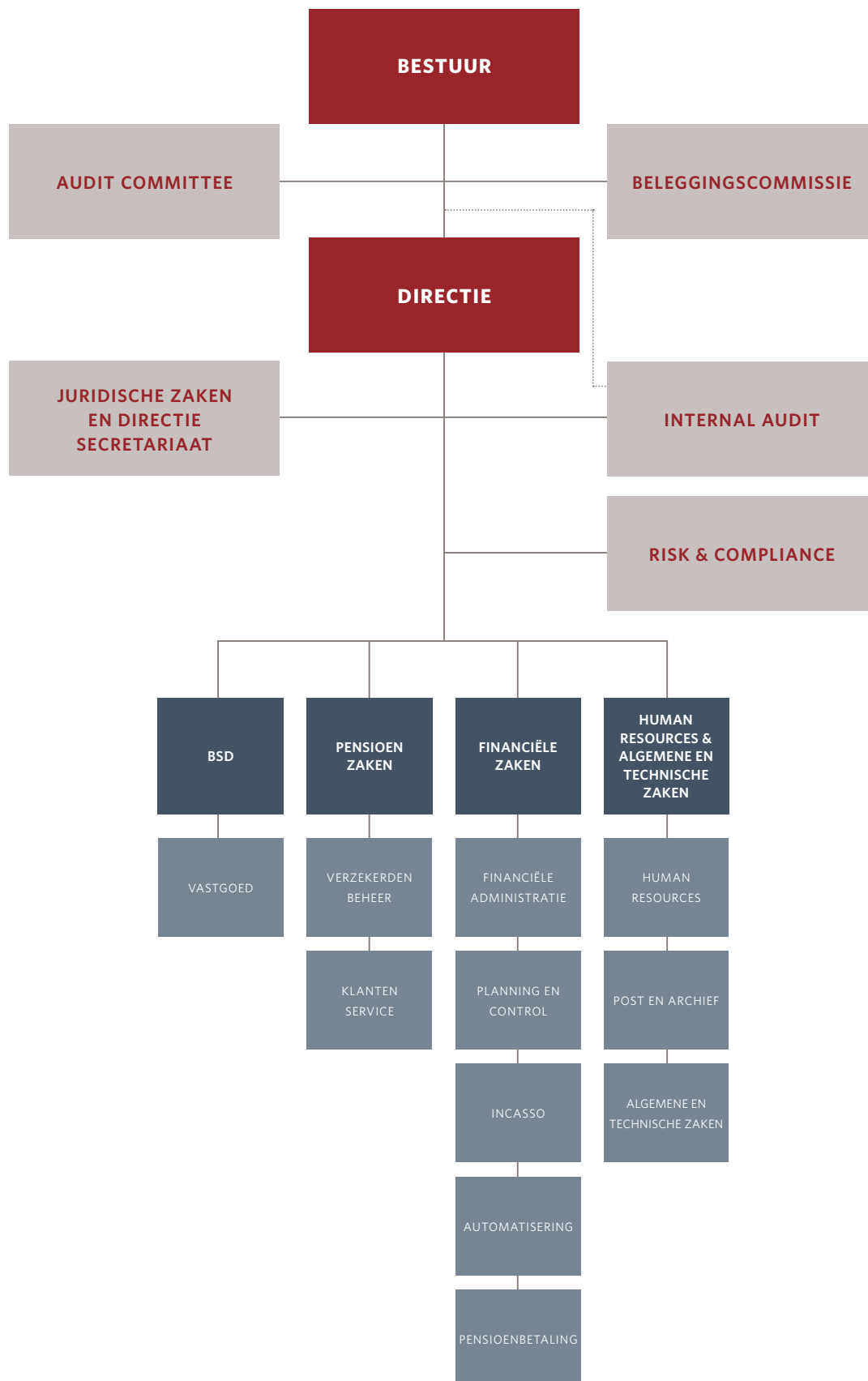
KERN COMPETENTIES - Inspirerend leiderschap - Entrepreneurship - Commercieel - Sales vaardigheden - Accountability - Project management - Time management	KERNWAARDEN - State of the art - modern, vooruitstrevend. - Lef, durf, niet bang - APC pakt de zaken op een niet conventionele manier op en durft te investeren in vooruitstrevende projecten. - Moderne zakelijkheid - modern en innovatief denken en gedragen. - Niet te stoppen kracht - APC heeft uithoudingsvermogen en een ongekend grote kracht die zij inzet net zo lang tot het doel bereikt is. - Eigen verantwoordelijkheid - een ieder binnen APC neemt verantwoordelijkheid voor zijn of haar rollen.
--	---

Gedurende het boekjaar 2017 was het fonds gericht op het realiseren van de volgende strategische doelen:

- **Financieel:** APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%.
- **Pensioenproducten:** APC streeft naar vergroting van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt.
- **Beleggingsportefeuille:** APC streeft naar de optimalisatie van de beleggingsportefeuille.
- **Dienstverlening:** APC streeft naar het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen

ORGANISATIE

Onderstaand volgt de organisatiestructuur van APC.

BESTUUR

Het hoogste orgaan van het fonds is het bestuur bestaande uit 7 leden, te weten een onafhankelijke voorzitter die tevens lid is, drie werknemersbestuursleden (van wie 1 de gepensioneerden vertegenwoordigt) en drie werkgeversbestuursleden. De samenstelling van het bestuur is geregeld in de Landsverordening APNA (P.B. 1997 no. 312). De bestuursleden worden voor een periode van 5 jaar benoemd. Na deze periode kan een bestuurslid worden herbenoemd. De samenstelling van het Bestuur is als volgt:

BESTUUR

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM AFTREDEN
De heer Philip J. Th. Martis <i>Voorzitter</i>	21 juni 1959	m	25 september 2017	25 september 2022
De heer Roland H. Ignacio <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	8 december 1951	m	31 maart 2014	31 maart 2019
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	10 maart 2019
De heer Amadeo V.E. Vilchez <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	8 januari 1964	m	1 september 2017	1 september 2022
Mevrouw Janine de Goes-Lacle <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	26 november 1971	v	31 augustus 2015	31 augustus 2020
De heer Theo M.J. Caris <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	24 juni 1960	m	24 maart 2017	24 maart 2022
De heer Shurmel C. Elias <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	25 oktober 1960	m	24 maart 2017	24 maart 2022

Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat een ieder handelt in het belang van alle belanghebbenden van het fonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen. De overwegingen die het bestuur afweegt worden in de notulen van de bestuursvergaderingen vastgelegd. In dit bestuursverslag worden de overwegingen bij belangrijke besluiten in 2017 bij onderdeel Bestuursaangelegenheden van APC toegelicht.

De volgende tabel geeft aan waar de werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers werkzaam zijn en welke functies zij bekleden:

NAAM	FUNCTIE ALS BESTUURDER	WERKZAAM BIJ	IN DE FUNCTIE VAN
De heer Philip J. Th. Martis	Voorzitter	Sociale Verzekeringsbank (SVB)	Directeur
De heer Roland H. Ignacio	Werknemersbestuurslid	Gepensioneerd	--
De heer Geomaly A.G. Martes	Werknemersbestuurslid	Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)	Directeur
De heer Amadeo V.E. Vilchez	Werknemersbestuurslid	Korps Politie Curaçao	Inspecteur
Mevrouw Janine de Goes-Lacle	Werkgeversbestuurslid	CIBC FirstCaribbean International Bank	Wealth Manager
De heer Theo M.J. Caris	Werkgeversbestuurslid	Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)	Legal Consultant
De heer Shurmel C. Elias	Werkgeversbestuurslid	United Telecommunication Services (UTS)	Corporate Business Strategist

DIRECTIE

Het bestuur heeft bij Bestuursbesluit no. 2 / 98 d.d. 14 april 1998 'Delegatiebesluit Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen' en bij Bestuursbesluit no. 4 / 2004 d.d. 19 oktober 2004 'Mandaatbesluit vertegenwoordigingsbevoegdheid Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen' een aantal van haar bevoegdheden aan de directie gemandateerd. De dagelijkse leiding van het fonds ligt als gevolg hiervan bij de directie. De directie bestaat uit een directeur en een adjunct-directeur. De samenstelling van de directie is als volgt:

DIRECTIE

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM UIT DIENST
Mevrouw Evelyn Kruithof-Bor <i>Directeur</i>	19 april 1972	v	21 september 2011	--
Mevrouw Leila Matroos-Lasten <i>Adjunct Directeur</i>	16 mei 1974	v	1 april 2014	1 september 2017

De directie wordt bijgestaan door een Management Team van 4 leden. Het aantal personeelsleden van de groep is als volgt:

AANTAL PERSONEELSLEDEN	2017	2016
APC Geconsolideerd	101	105

BELEGGINGSCOMMISSIE

Het bestuur laat zich in de uitvoering van zijn taken met betrekking tot het beleggen van het vermogen van het fonds bijstaan door een beleggingscommissie bestaande uit externe beleggingsadviseurs. In de landsverordening wordt geen melding gedaan van de zittingstermijn. De samenstelling van de Beleggingscommissie is per ultimo boekjaar als volgt:

BELEGGINGSCOMMISSIE

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM AFTREDEN
De heer Edgar V. Lotman <i>Lid tot en met 16 augustus 2011 en vanaf 16 augustus 2011 voorzitter</i>	10 maart 1952	m	22 februari 2001	--
De heer John H. Alvarez <i>Lid</i>	1 juni 1943	m	22 oktober 2003	--
De heer Oscar L. Bennett <i>Lid</i>	8 maart 1969	m	16 augustus 2011	--

AUDIT COMMITTEE

Het bestuur heeft een Audit Committee ingesteld. De Audit Committee bereidt de besluitvorming voor het bestuur voor over o.a. financiële verslaggeving, begroting, risicomanagement, compliance, interne controle, aanbevelingen van de externe accountant en externe actuaris. De Audit Committee bestaat (volgens het Besluit Audit Committee APNA) uit een voorzitter die tevens bestuurslid is en twee andere leden. Een van de laatstgenoemde leden hoeft geen lid van het bestuur te zijn. De samenstelling van de Audit Committee is per ultimo boekjaar als volgt:

AUDIT COMMITTEE

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM AFTREDEN
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Voorzitter vanaf 12 januari 2015</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	10 maart 2019
De heer Roland H. Ignacio <i>Lid vanaf 12 januari 2015</i>	8 december 1951	m	31 maart 2014	1 oktober 2017
Mevrouw Anne-Marie van der Horst <i>Lid vanaf 1 augustus 2016</i>	25 augustus 1963	v	1 augustus 2016	1 augustus 2021
De heer Shurmel C. Elias <i>Lid vanaf 1 oktober 2017</i>	25 oktober 1960	m	1 oktober 2017	24 maart 2022

EXTERNE ONDERSTEUNING EN CONTROLE

Het fonds wordt bijgestaan door de volgende externe deskundigen:

EXTERNE PARTIJEN

PARTIJEN	NAAM
Externe Accountant	KPMG Accountants B.V.
Externe Actuaris	Willis Towers Watson
Fiduciair Vermogensbeheerder	Russel Investments
Bewaarnemer Effecten Buitenland	State Street Global Services

BESTUURSAANGELEGENHEDEN VAN APC

CORPORATE GOVERNANCE

Corporate Governance is het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van besturen, beheersen en toezicht houden op het bestuur van een organisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van doelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden. Het kader voor het bestuur en beheer van het fonds is in de Landsverordening APNA P.B. 1997 no. 311 opgenomen (Landsverordening APNA). In grote lijnen zijn de bestuurlijke verantwoordelijkheden bij APC als volgt verdeeld:

- Het bestuur heeft met het oog op een slagvaardig en efficiënt beleid en gebruikmakend van de mogelijkheden die het wettelijk kader daarvoor biedt, bevoegdheden, taken en werkzaamheden van het bestuur zoveel mogelijk aan de directie gedelegeerd of gemandateerd. Met betrekking tot de uitvoering van de gedelegeerde en gemandateerde bevoegdheden en werkzaamheden heeft het bestuur tevens nadere instructies en richtlijnen gegeven. Deze besluiten met betrekking tot de delegatie en mandatering van bevoegdheden, taken en werkzaamheden zijn in de Curaçaose Courant geplaatst. Het bestuur ziet er op toe dat de directie zich in de uitoefening van de aan haar overgedragen taken en gemandateerde bevoegdheden aan de wet- en regelgeving houdt. Hiertoe doet de directie in principe maandelijks verslag uit aan het bestuur;
- Het is de taak van het bestuur om de leden van de directie, de externe accountant en actuariel deskundigen te benoemen;
- Tot de taak van het bestuur behoort ook het vaststellen van het algemene beleid, de vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag alsook het vaststellen van een reglement arbeidsvoorwaarden voor directie en personeelsleden van het fonds;
- De directie is verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding van de organisatie en maakt daarbij gebruik van de bevoegdheden die door het bestuur aan haar zijn gedelegeerd of gemandateerd.

In het vastgestelde Corporate Governance Handboek van APC (hierna: 'het handboek') is aangegeven wat Corporate Governance in de praktijk betekent en waarom het onderwerp voor het fonds van groot belang is. Dit handboek sluit aan bij de Code Corporate Governance die in Curaçao bij landsbesluit is vastgesteld. Hierin zijn volgens internationaal aanvaarde normen, de uitgangspunten van goed en transparant bestuur en toezicht van vennootschappen en stichtingen vastgelegd. Het handboek richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat APC gepland en gerealiseerd heeft.

Respetá pasado, konstruí futuro

Ta hopi kos pa ta orguyoso di dje, Kòrsou tin. Awe nos ta na haltu, kargá riba lomba di e generashonnan di pasado ku a duna nos nos kultura i herensha úniko, di Tula, “Dòktor” Da Costa Gomez i Pierre Lauffer te na tur e artista, deportista, eskritor i empresarionan eksitoso ku nos nashon a produsí. Ta pa e motibu ei APC ta inbertí aktívemente den futuro di nos isla ku un profundo sentido di responsabilidad; laga nos sigui inová pa duna nos isla e mihó mañan ku esnan ku tabat’ei promé ku nos a soña kuné. E ta den nos. Ban sak’é, realis’é.

Door middel van een Corporate Governance Checklist evalueert de Risk & Compliance manager de status van Good Corporate Governance en indien er verbeterpunten zijn wordt hier tijdig actie op ondernomen.

Het bestuur verklaart hierbij dat APC in 2017 gehandeld heeft naar de geest en strekking van de bepalingen uit haar Handboek Corporate Governance. De naleving blijkt onder andere uit dit jaarverslag. De punten uit het handboek waaraan APC in 2017 nog niet voldeed zijn hieronder, onder lopende zaken, weergegeven.

LOPENDE ZAKEN

Conform artikel 7, lid 1 van de landsverordening APNA dient het fonds een directie te hebben, bestaande uit een directeur en een adjunct-directeur. Per september 2017 is de functie van adjunct-directeur vacant. Het traject betreffende de werving en selectie van een adjunct directeur is, vanaf het moment waarop APC kennis had genomen van het vacant worden van de functie, geïnitieerd en deze zal per 1 juni 2018 vervuld worden.

Begin 2017 was er nog geen Business Continuity Management (BCM) plan opgesteld. In het eerste kwartaal zijn de BCM plannen vastgesteld met daarin de noodprocedures om in spoedeisende situaties te kunnen handelen. Hierbij gaat het om procedures, taakverdeling, communicatie en praktische zaken als bereikbaarheid en een uitwijklocatie in geval van calamiteiten waarbij APC haar activiteiten niet in het APC gebouw kan verrichten. Het officieel aanstellen van Bedrijfshulpverleners inclusief communicatie hiervan naar het APC personeel en afronden van EHBO cursussen door geselecteerde personeelsleden vindt in 2018 plaats.

Er is een geïntegreerd klachten en incidenten systeem geïmplementeerd. De klachten- en incidentenprocedures zullen verder geautomatiseerd worden en zal tevens gekeken worden naar de mogelijkheid om dit te implementeren op de nieuwe website en op de intranet.

In 2017 bestond er een communicatiebeleidsplan in conceptvorm welke is aangepast naar aanleiding van de gewijzigde Plvo en, rekening houdend met de uitgangspunten in het positioneringsplan. Dit communicatiebeleidsplan zal in 2018 worden afgerond en vastgesteld.

DESKUNDIGHEID

De toelichting op de landsverordening APNA geeft aan dat er binnen het bestuur kennis en ervaring op veel uiteenlopende terreinen gewenst is. Onder meer op gebieden als pensioenen, beleggingen, human resource management, financiële expertise, actuariële expertise en juridische expertise. Het bestuur hanteert profielschetsen voor bestuursleden en de voorzitter waarin de vereisten met betrekking tot kennis en ervaring en competenties zijn opgenomen. Bij het voordragen en benoemen van bestuursleden wordt de regering verzocht zich mede te laten leiden door deze profielschetsen.

EVALUATIE FUNCTIONEREN BESTUUR EN DIRECTIE

Het bestuur evalueert haar functioneren 1 keer per jaar in een besloten vergadering. De evaluatie over het jaar 2017 vindt op 31 mei 2018 plaats. Het bestuur evalueert tevens jaarlijks het functioneren van de directie. Voor de directie is de conclusie voor het jaar 2017 dat deze naar behoren heeft gefunctioneerd.

DIVERSITEIT

De 'Code Pensioenfondsen', waar normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' voor de pensioenfondsen met statutaire zetel in Nederland zijn geformuleerd, wijdt aandacht aan de rol van en diversiteit in de samenstelling van het bestuur, het verantwoordingsorgaan (VO) en het intern toezicht van een pensioenfonds. Hoewel voldoening aan de 'Code Pensioenfondsen' door APC niet verplicht is, acht het fonds het belangrijk ter wille van de 'best practice' om hiermee rekening te houden. Ten aanzien van de diversiteit schrijft de 'de Code Pensioenfondsen' het volgende voor:

- Het bestuur of VO zorgt ervoor dat de organen complementair zijn samengesteld. De organen moeten bij de samenstelling zorgen dat hun leden competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen.
- Het bestuur stelt, in overleg met het desbetreffend orgaan, concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid.
- In het bestuur en VO zitten tenminste één man en één vrouw.
- In het bestuur en VO zitten tenminste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.
- Het bestuur en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid.
- Bij de invulling van een vacature wordt actief gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.
- Het bestuur toetst voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.

Voor wat betreft de samenstelling van het bestuur van APC wordt aangemerkt dat het fonds voor wat betreft geslacht aan het gestelde voldeed (samenstelling gedurende merendeel 2017: 6 mannen en 1 vrouw) terwijl het fonds voor wat betreft de leeftijd niet voldeed aangezien er geen leden onder de 40 jaar zitting in het bestuur hadden. Verder wordt opgemerkt dat het bestuur van het fonds nog geen diversiteitsbeleid heeft. Dit laatste wordt, naar aanleiding van het gestelde in de Code Pensioenfondsen, in het jaar 2018 opgepakt.

RISICO MANAGEMENT

Het bestuur is verantwoordelijk voor de inrichting en goede werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem ten behoeve van alle risico's waaraan het pensioenfonds zich ziet blootgesteld. Risicomanagement bij APC moet ervoor zorgen dat het pensioenfonds haar langetermijnstrategie kan uitvoeren en daarbij voldoende robuust is om risico's op te kunnen vangen. Er wordt veel aandacht besteed aan het op peil houden van kennis en het toepassen van methoden en technieken voor het efficiënter maken van de risicobeheersing binnen het fonds.

De 'first line of defence' en primaire verantwoordelijkheid van het risico management ligt bij de Management Team leden. De Risk en Compliance Manager zijnde de 'second line of defence' is belast met de ondersteuning, advisering en coördinering van de 'first line of defence' en bewaakt of het management zijn verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk neemt. Bepaalde beleidsvoorbereidende taken en het organiseren van risk assessments

zijn taken van de 'second line of defence'. Het Hoofd afdeling Internal Audit zijnde de 'third line of defence' is de bewaker dat het gehele systeem van risicomanagement functioneert. In 2016 is tevens de Risk Committee opgericht welke tot taak heeft de voorbereidende werkzaamheden te verrichten voor het toezicht door het bestuur op het door de directie gevoerde risicobeleid en het risicobeheer. De Risk Committee bespreekt de periodieke rapporteringen over de blootstelling aan risico's in relatie tot het risicobeleid en bespreekt onder andere de risk assessment rapportages, action tracking rapportages en key performance indicator rapportages.

RISICO BEREIDHEID

Een pensioenfonds is onlosmakelijk verbonden met het nemen van risico's, maar APC doet dat in beheerste mate. Het bestuur stelt strikte risicokaders vast, waarbinnen de beleggingen moeten plaatsvinden ('risk appetite'). Tegenover beleggingen met een laag risico en daarmee een min of meer gegarandeerde, maar lage opbrengst (vastrentende waarden) staan beleggingen in zakelijke waarden. Deze gaan gepaard met een hoog risico en een verwachte hoge opbrengst. Zo houdt het fonds de risico's zoveel mogelijk onder controle. De strategische beleggingsmix van het fonds komt niet willekeurig tot stand, maar vloeit voort uit de ALM studie waarin het risicokader van het fonds wordt bepaald en is nauwgezet afgestemd op onze pensioen verplichtingen in de loop van de komende tientallen jaren.

TOEZICHTHOUDER

In het kader van het toezicht dat de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS) op het fonds uitvoert, rapporteert het fonds per kwartaal de stand van de beleggingen aan de CBCS en per jaar de financiële positie van het fonds. Het fonds valt tevens onder de controle van de Algemene Rekenkamer die voor de Staten controle op het fonds uitvoert.

UITBESTEDING

Het buitenlandse vermogensbeheer en vermogensbewaring zijn sinds medio 2013 uitbesteed aan één fiduciair vermogensbeheerder en aan één centrale bewaarder. Het besluitvormingsproces rond de uitbesteding van het vermogensbeheer en selectie van de vermogensbeheerder was gebaseerd op een intensieve en uitputtende aanpak om risico's zo veel mogelijk in kaart te brengen en af te dekken. Het risico dat de vermogensbeheerders, die door de fiduciair vermogensbeheerder zijn geselecteerd, buiten de grenzen van het actieve risicobudget opereren, waardoor risico op financieel verlies ontstaat dat groter is dan voorzien, wordt beheerst door controle hierop door de fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingsorganisatie binnen APC en tevens de global custodian die dit controleert. De global custodian en de beleggingsorganisatie binnen APC belast met de buitenlandse portefeuille controleren tevens of de externe fiduciair vermogensbeheerder blijft voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde eisen aan onder meer kwaliteit, deskundigheid en servicegraad.

Eind 2016 werd het Nederlands adviesbureau Sprenkels & Verschuren door APC gecontracteerd om de kwaliteit van de fiduciaire dienstverlening van Russell Investments aan APC op een aantal aspecten die voor het fonds van belang zijn, te beoordelen.

De nadruk werd hierbij gelegd op voornamelijk stabiliteit van de organisatie, advisering, portefeuilleconstructie en risicomanagement. Medio juni 2017 werd het onderzoek door Sprenkels & Verschuren afgerond en werd het evaluatierapport met het fonds besproken. Sprenkels & Verschuren geeft op basis van hun beoordeling aan dat de kwaliteit van de

dienstverlening en advisering van Russell kwalitatief goed is. Sprenkels & Verschuren oordeelt verder dat Russell over voldoende kennis in de volle breedte beschikt alsook over kwalitatief goed en ervaren personeel. Daarnaast oordeelt Sprenkels & Verschuren dat Russell Investments een grote betrokkenheid toont bij de dagelijkse gang van zaken bij zowel de buitenlandse als ook de binnenlandse portefeuille van APC. Op basis van de bevindingen van Sprenkels & Verschuren beschouwen wij het risico van het uitbestede fiduciair vermogensbeheer mandaat acceptabel.

VERANTWOORDINGSORGANEN EN INTERN TOEZICHT

De Audit Committee vergadert minimaal per kwartaal met de directie en het hoofd Internal Audit, zo nodig in aanwezigheid van het hoofd Financiële Zaken en de Risk & Compliance manager.

Een beoordelingscommissie bestaande uit bestuursleden overlegt jaarlijks met de directie over de jaarplanning van de directieleden en stelt deze vast. De beoordelingscommissie adviseert het bestuur betreffende het functioneren van de directie en de beoordeling van het functioneren van de directie.

COMMUNICATIE

Het fonds kent een aantal gestructureerde communicatiemomenten. Bij aanvang van elk kwartaal wordt een bericht gepubliceerd waarin verslag wordt uitgebracht over de beleggingsresultaten over het voorgaande kwartaal en de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Jaarlijks wordt in de tweede helft van het jaar een pensioenbericht aan de deelgenoten uitgebracht dat een overzicht geeft van de per ultimo december van het voorgaand jaar opgebouwde pensioendiensttijd en pensioenaanspraken alsmede aanspraken op het nabestaandenpensioen. Het fonds organiseert tweemaal per jaar een informatiebijeenkomst voor de deelgenoten die in de komende 6 maanden pensioneren.

ACTUARIS EN ACCOUNTANT

Volgens de Landsverordening APNA is benoeming van een registeraccountant die met de controle van de jaarrekening belast wordt, een verantwoordelijkheid van het bestuur. In deze landsverordening is tevens opgenomen dat het bestuur in overleg met de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten een of meer actuariële deskundigen aanwijst die het bestuur adviseren in vraagstukken van actuariële en bedrijfstechnische aard. Het functioneren van de accountant en de actuaris wordt jaarlijks op basis van, door het bestuur goedgekeurde, vaste criteria beoordeeld. Indien van toepassing wordt naar aanleiding van deze beoordeling tevens door het bestuur beslist over eventuele verlenging van de opdracht aan de accountant en actuaris.

VERSLAG OVER HET BOEKJAAR

APC heeft gedurende het jaar 2017 voortvarend gewerkt aan het realiseren van de strategische en ondersteunende doelen die in het Business Plan 2016-2018 zijn vastgesteld. Hieronder volgt een niet limitatieve opsomming van een aantal acties behorende tot de (sub)doelen die bereikt zijn:

- APC heeft het 80 jaar bestaan van het ambtenarenpensioenfonds gevierd en heeft ten aanzien van het positioneren van APC een spetterende evenement voor de lancering van de nieuwe positionering georganiseerd.
- Met betrekking tot het waarborgen van het behalen van het netto rendement uit beleggingen was de target 5,4% en het fonds heeft een rendement van circa 11,7% behaald op haar totale beleggingsportefeuille.
- Onderzoek is verricht naar de kwaliteit van de Fiduciair Vermogensbeheerder Russel Investments. Het resultaat van het onderzoek is dat zowel de kwaliteit van de dienstverlening als de advisering van Russel Investments kwalitatief goed is.
- De herinrichting van de APC organisatie, als onderdeel van het Human Resource beleid, is in ver gevorderde fase. Streven is om deze in het eerste helft van het jaar 2018 af te ronden c.q. te implementeren.
- Ten aanzien van het verkrijgen van additionele aangesloten lichamen zijn presentaties gegeven aan Bestuur, Directie en / of Management van potentieel nieuw binnen te halen lichamen en zijn berekeningen gedaan ten behoeve van de besluitvorming. Tevens is ook een offerte uitgebracht voor een pensioenregeling.
- 3 additionele lichamen zijn gedurende het jaar 2017 bij het fonds aangesloten, zijnde Curaçao Airport Partners (CAP), Fundashon Desaroyo di Deporte Korsou (FDDK) en AJJC (formalisering is onder handen). Tevens zijn de medewerkers van Fair Trade Authority Curaçao (FTAC) in 2017 bij het fonds aangemeld.
- APC heeft business cases uitgewerkt voor 2 nieuwe pensioenproducten, mogelijk via APC zelf dan wel via ASKA verzekeringen. Na besluitvorming, volgt de lancering van deze 2 nieuwe pensioenproducten op de markt.
- Het deelnemersadministratiepakket Maia is als gevolg van de aanpassing van de Plvo eerder in 2016 heringericht en het deelnemersbestand in het pensioenadministratiesysteem Maia is ook eerder in 2016 nader geoptimaliseerd, waardoor het jaarwerk voor het boekjaar 2017 eerder dan de voorgaande jaren is geproduceerd.
- De incasso werkzaamheden zijn nader geïntensiveerd in het jaar 2017 door enerzijds het aanscherpen van de monitoring van de vorderingen en anderzijds het sluiten van aflossingsovereenkomsten ter inning van uitstaande vorderingen.
- De APC Jaarrekening 2016 is per 30 juni 2017 vastgesteld. Tevens is het APC Jaarverslag vastgesteld en ingediend bij de Minister van Financiën.
- De Begroting 2018 is per 30 september 2017 vastgesteld en aangeboden aan de Minister van Financiën.

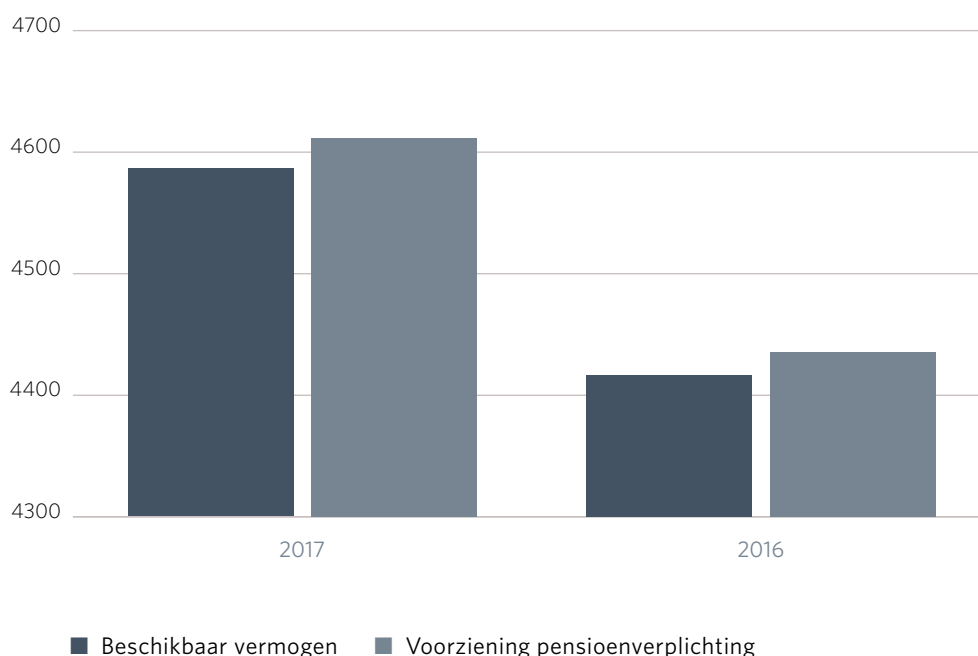
3 FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP

De APC groep heeft eind 2017 NAf 4.947 miljoen (2016: NAf 4.644 miljoen) aan bezittingen. Van deze bezittingen is NAf 122 miljoen (2016: NAf 154 miljoen) nodig ter dekking van de schulden en de overige voorzieningen waardoor er een beschikbaar vermogen resteert van NAf 4.586 miljoen (2016: NAf 4.416 miljoen) om de pensioenverplichtingen te dekken. Het beschikbaar vermogen ultimo 2017 is derhalve meer ten opzichte van het jaar 2016.

APC heeft de pensioenverplichtingen gewaardeerd op NAf 4.611 miljoen (2016: NAf 4.435 miljoen). Ultimo boekjaar 2017 is er derhalve een tekort van NAf 25 miljoen in de dekking van de pensioenverplichtingen ten opzichte van een tekort van NAf 19 miljoen ultimo boekjaar 2016.

Het beschikbaar vermogen ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) is onderstaand grafisch weergegeven.

BESCHIKBAAR VERMOGEN T.O.V. VPV

Per 31 december 2017 heeft het fonds een positief resultaat gerealiseerd ad NAf 159 miljoen (2016: NAf 77 miljoen). Het fonds heeft het positief resultaat aan de beleggingsreserve per 31 december 2017 toegevoegd. De beleggingsreserve, welke bestemd is voor het opvangen van eventuele negatieve waardeveranderingen van de beleggingen, is

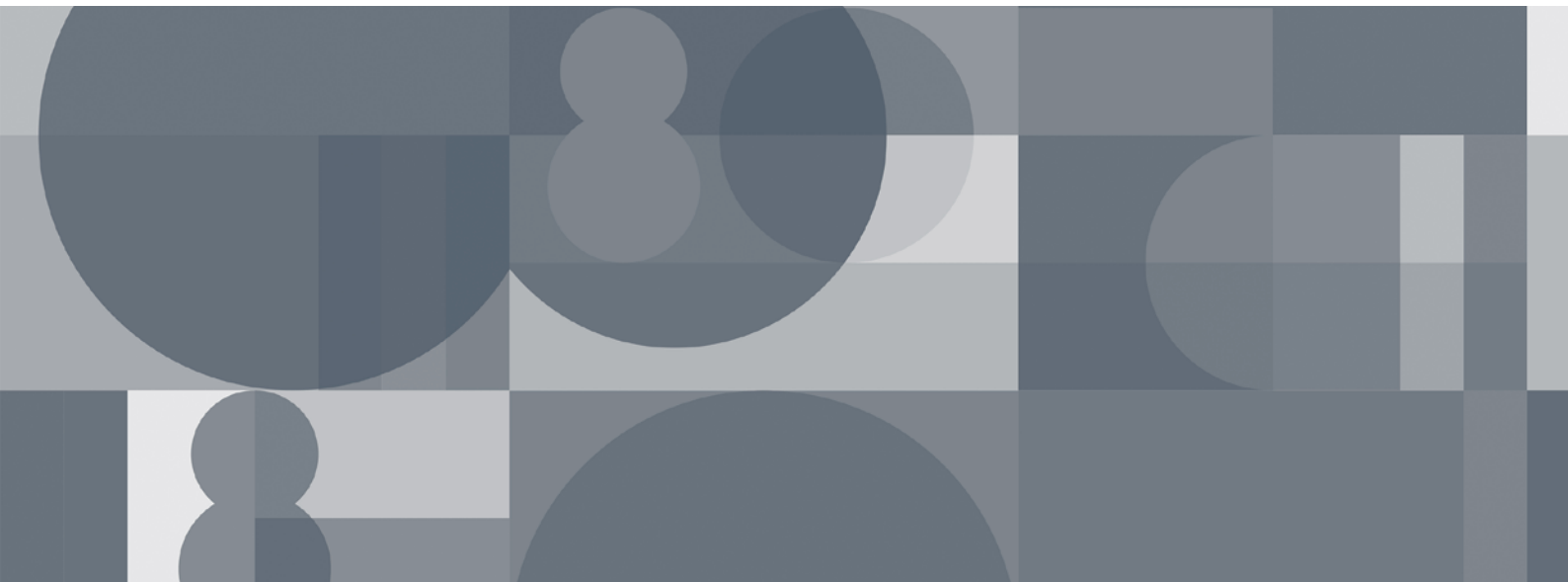
derhalve per ultimo 2017 NAf 211 miljoen. De APC groep heeft een positief groepsvermogen ad NAf 211 miljoen per 31 december 2017.

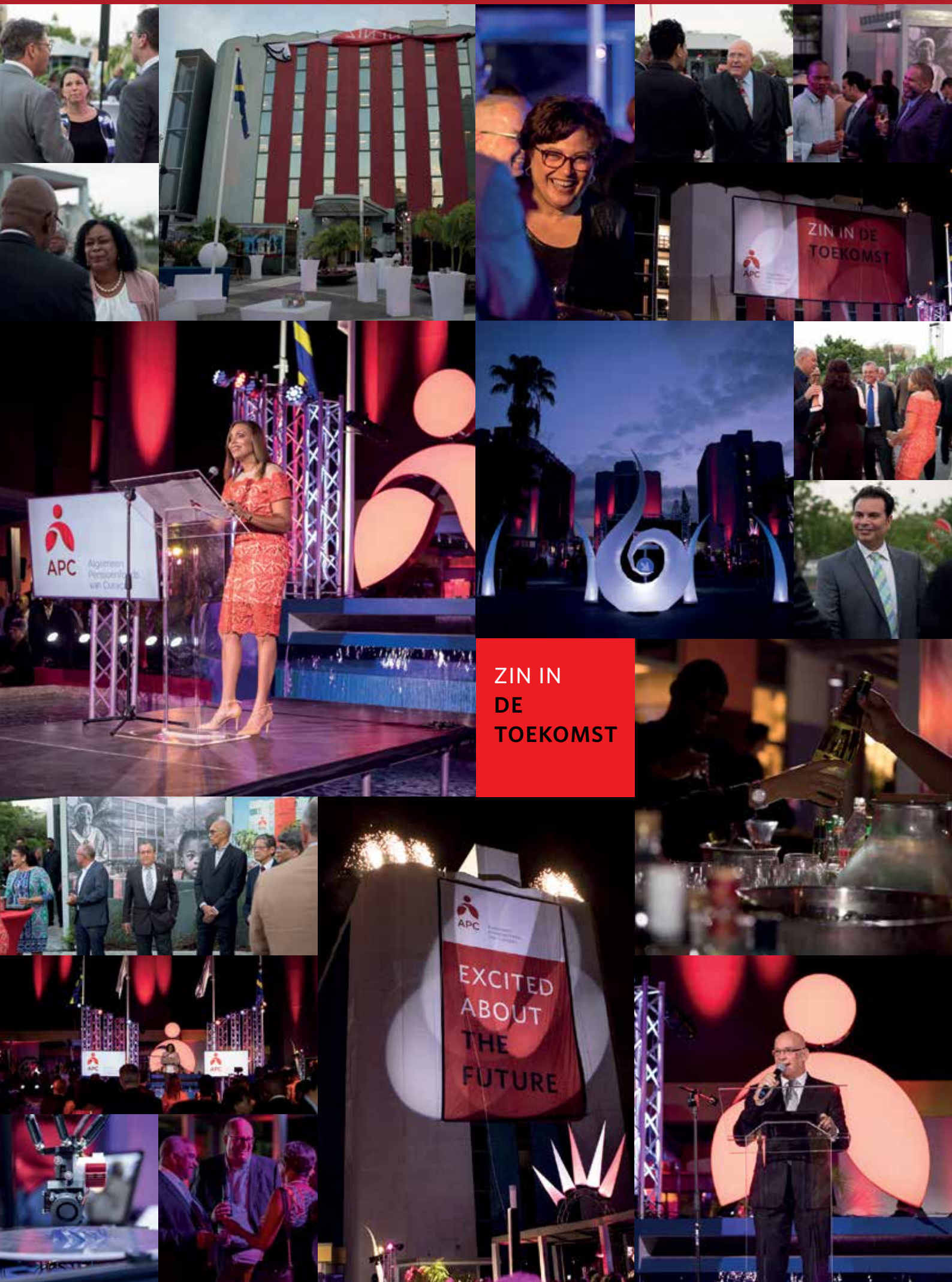
De dekkingsgraad van de APC Groep, berekend door het pensioenvermogen te delen door de voorziening voor pensioenverplichtingen, bedraagt 104,6% ultimo 2017 (ultimo 2016: 101,2%) en laat derhalve een verbetering zien ten opzichte van ultimo 2016. Het per ultimo 2017 beschikbare aanwezig vermogen is voldoende om aan de pensioenverplichtingen te voldoen. Er is echter niet voldoende vermogen aanwezig ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

Het fonds streeft naar een minimale dekkingsgraad van 105% ten einde de algemene risico's te kunnen dekken. Op termijn is een dekkingsgraad van 115% gewenst zodat er voldoende reserve wordt aangehouden ter dekking van onverwachte tegenvallers, waaronder tegenvallende beleggingsresultaten als gevolg van een slechte beursklimaat in enig jaar. Het fonds bepaalt en publiceert per einde van elke kwartaal de dekkingsgraad van het fonds. Uitgaande hiervan wordt de beleidsdekkingsgraad, zijnde het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden (per kwartaal) van het jaar, bepaald. Voor het jaar 2017 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 106%.

De pensioenopbouw in een jaar dient gedekt te worden door de premies. Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigd bedrag. Het bedrag ontvangen aan reguliere bijdragen ligt in lijn met het verwachte bedrag op basis van de totale bijdragegrondslag en een premiepercentage van 18%. Per saldo bedroeg het resultaat op pensioenopbouw NAf 16 miljoen positief (2016: NAf 17 miljoen positief).

Vanwege de wereldwijde vergrijzing en de lage rentestand, alsook de toegenomen volatiliteit op de financiële markten, staan pensioenfondsen in het algemeen onder druk, waardoor zij genoodzaakt zijn hun beleidsinstrumenten zo optimaal mogelijk in te zetten.

ZIN IN
DE
TOEKOMST

EXCITED
ABOUT
THE
FUTURE

**EXCITED
ABOUT
THE
FUTURE**

**FUTURO
TA
EKSITANTE**

4 BELEGGINGEN VAN DE APC GROEP

BELEGD VERMOGEN

De verdeling van het belegd vermogen van het fonds over het binnen- en buitenland (exclusief liquide middelen) is voor zowel het jaar 2017 als 2016 hieronder weergegeven.

BELEGD VERMOGEN

	31 DECEMBER 2017	%	31 DECEMBER 2016	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>				
Binnenland	1.625	38%	1.929	46%
Buitenland	2.688	62%	2.293	54%
TOTAAL	4.313	100%	4.222	100%

Hieruit blijkt dat de procentuele geografische verdeling van het belegd vermogen per ultimo 2017 enigszins is veranderd ten opzichte van ultimo 2016. De hierboven weergegeven waarden zijn gebaseerd op de waarderinggrondslagen zoals gehanteerd voor de geconsolideerde jaarrekening.

De verdeling van de beleggingsportefeuille van het fonds naar de verschillende beleggingscategorieën (exclusief liquide middelen) is hieronder weergegeven.

VERDELING BELEGGINGSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2017

	BINNENLAND	%	BUITENLAND	%	TOTAAL	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1.221	75%	750	28%	1.971	46%
Aandelen	21	1%	1.927	72%	1.948	45%
Aankopen / transitorisch	0	0%	11	0%	11	0%
Onroerend goed	90	6%	0	0%	90	2%
Deelnemingen	2	0%	0	0%	2	0%
Deposito's	291	18%	0	0%	291	7%
TOTAAL	1.625	100%	2.688	100%	4.313	100%

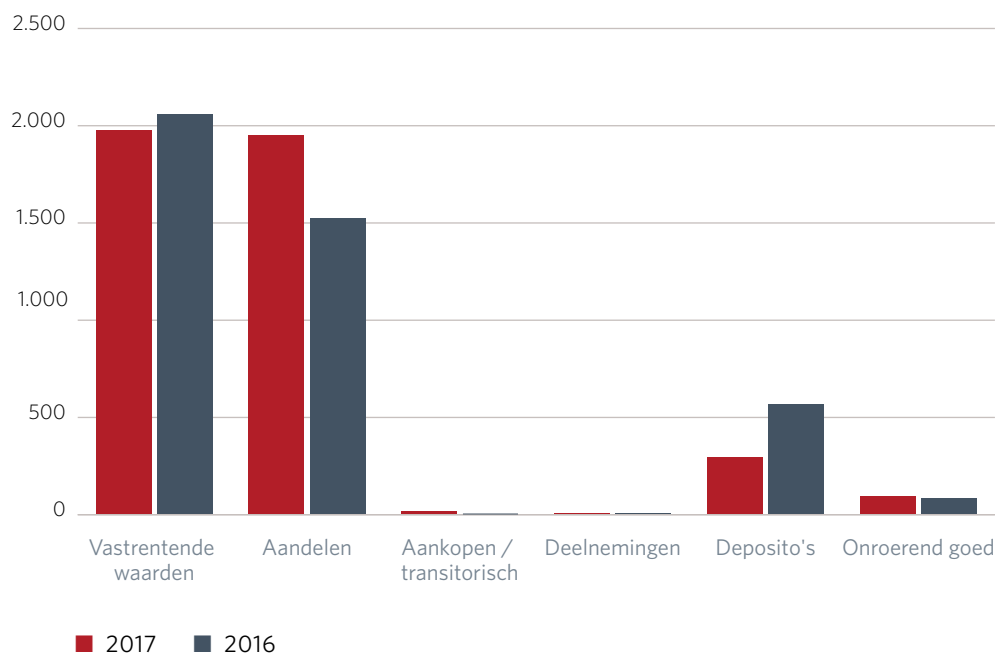
Per eind 2017 waren er ter waarde van NAf 11 miljoen transitorische aankopen die nog niet financieel afgehandeld zijn.

VERDELING BELEGGENSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2016

	BINNENLAND	%	BUITENLAND	%	TOTAAL	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1.263	66%	793	35%	2.056	49%
Aandelen	21	1%	1.500	65%	1.521	36%
Aankopen / transitorisch	0	0%	0	0%	0	0%
Onroerend goed	80	4%	0	0%	80	2%
Deelnemingen	3	0%	0	0%	3	0%
Deposito's	562	29%	0	0%	562	13%
TOTAAL	1.929	100%	2.293	100%	4.221	100%

Hieronder volgt een grafisch uiteenzetting van de verdeling van de beleggingsportefeuille over het jaar 2017 ten opzichte van het jaar 2016.

BELEGGENSPORTEFEUILLE VERDEELD NAAR CATEGORIE

Hieruit blijkt dat de categorieën deposito's en vastrentende waarden in waarde zijn afgenomen. De deposito's zijn afgebroken ten behoeve van de liquiditeit. Hiertegenover wordt aangemerkt dat de aandelen met 28% zijn toegenomen vanwege het positieve beursklimaat op de internationale financiële markten.

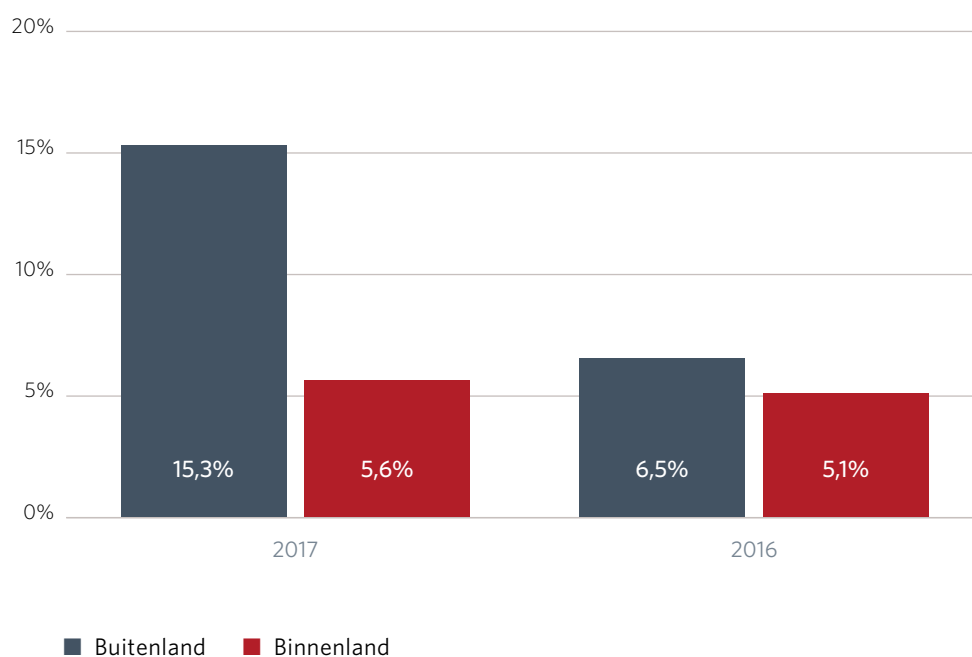
RENDEMENTEN

Het rendement op de binnenlandse beleggingen bedroeg in 2017 5,6% (2016: 5,1%) terwijl het rendement op de buitenlandse beleggingen 15,3% bedroeg (2016: 6,5%). Op de totale beleggingsportefeuille van het fonds werd een rendement behaald van 11,7%:

RENDEMENTEN

	2017	2016
Totaal rendement	11,7%	5,8%
Rendement Binnenland	5,6%	5,1%
Rendement Buitenland	15,3%	6,5%

RENDEMENT 2017 VS 2016

De toekomst is groen

Wij begrijpen dat morgen vandaag al begint. Daarom besteden we de grootst mogelijke zorg aan uw pensioen. En daarom investeren we ook actief in duurzame energie. En in zinvolle economische ontwikkelingen als de nieuwe Mega Pier, kwalitatieve verkavelingsplannen, het droogdok, en onze creatieve industrie.

Samen kunnen we een mooiere toekomst het groene licht geven.

Voor ons allemaal op Curaçao, onze kinderen en hun kinderen.

5 ACTUARIËLE ASPECTEN

ACTUARIËLE ANALYSE VAN DE RESULTATEN

De resultaten van het fonds kunnen worden uitgesplitst naar een aantal bronnen zoals hieronder weergegeven.

ACTUARIËLE ASPECTEN

Resultatenbron	2017	2016
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Effect conversie naar pensioenleeftijd 65	0	(3)
Resultaat op beleggingsopbrengsten	301	67
Resultaat op pensioenopbouw	16	17
Kosten	0	0
Uitkeringen	5	4
Risicoproces (sterfte)	(1)	(6)
Risicoproces (arbeidsongeachtheid)	2	2
Wijzigingen grondslagen	(160)	0
Incidentele mutaties en diversen	(4)	(5)
RESULTAAT	159	76

De actuariële analyse is gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van APC. De voornaamste oorzaken van het resultaat in het boekjaar zijn:

RESULTAAT OP BELEGGINGEN

Het resultaat beleggingsopbrengsten en inflatie is gelijk aan de behaalde netto beleggingsopbrengsten verminderd met de technisch benodigde interest. De toeslagverlening is voorwaardelijk en wordt toegekend indien de dekkingsgraad van het pensioenfonds dit toestaat. In 2017 is geen indexatie verleend. Het resultaat op beleggingsopbrengsten is gestegen ten opzichte van het resultaat van vorig jaar. Dit wordt vooral veroorzaakt door het ongerealiseerde koersresultaat. Per saldo bedroeg het resultaat op beleggingsopbrengsten en inflatie NAf 301 miljoen positief (2016: NAf 67 miljoen positief).

RESULTAAT OP PENSIOENOPBOUW

De opbouw van de pensioenaanspraken in het boekjaar, als gevolg van de toename van de doorgebrachte diensttijd, dient in beginsel te worden gedekt door ontvangen bijdragen.

Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigde bedrag. Per saldo bedroeg het resultaat op pensioenopbouw NAf 16 miljoen positief (2016: NAf 17 miljoen positief).

RESULTAAT OP KOSTEN

Hierbij wordt bekeken in welke mate de werkelijk gemaakte kosten worden gedekt door de veronderstelde kostenopslag (in de voorziening en premie). Het resultaat op kosten is het verschil tussen de opslag voor kosten zoals deze is opgenomen in de premie plus de vrijval van de kostenopslag uit de VPV minus de werkelijke kosten volgens de rekening van baten en lasten. Het resultaat op kosten bedraagt NAf 0.5 miljoen positief (2016: NAf 0.4 positief). Het resultaat is verbeterd ten opzichte van 2016, voornamelijk omdat de opslag voor kosten en de vrijval voor kosten uit de voorziening zijn toegenomen. De opslag voor kosten in de premie bedraagt 2,5% van de bijdragegrondslag.

RESULTAAT OP UITKERINGEN

Het resultaat op uitkeringen is het verschil tussen de verwachte vrijval uit de VPV voor uitkeringen, inclusief afkoop en de werkelijk betaalde uitkeringen conform de staat van baten en lasten, inclusief afkoop. Het resultaat op uitkeringen in het boekjaar bedroeg NAf 4.5 miljoen positief (2016: NAf 4.3 miljoen positief). Dit relatief hoge resultaat wordt grotendeels verklaard doordat er gepensioneerde deelnemers zijn die zich nog niet hebben gemeld bij APC (de "zwevenden"). In de werkelijke uitkeringen zijn de zwevenden in 2017 niet meegenomen. De werkelijke uitkeringen bevatten wel de zwevenden die zich in de loop van 2017 gemeld hebben en hun uitkering (met terugwerkende kracht 1 jaar voor de datum van melding) ontvangen hebben. Voor de zwevenden is ultimo 2017 een inschatting gemaakt hoeveel APC maximaal moet uitkeren. Dit is in de balans opgenomen. Daarnaast is de groep polissen die ultimo 2016 nog zwevend was en ultimo 2017 niet meer zwevend was, in kaart gebracht. Ook voor deze groep was ultimo 2017 een maximale uitkering bepaald.

RESULTAAT OP RISICOPROCES (STERFTE)

Hieronder verstaan wij de invloed van sterfte op de hoogte van de voorziening. Hierbij komt het verschil tussen werkelijke en veronderstelde sterfte tot uiting. Aan de berekening van de VPV liggen overlevingstafels ten grondslag. Op basis van die overlevingstafels wordt door overlijden bij verzekeringen met een risico van langlevens (ouderdomspensioen) een zekere vrijval uit de VPV verwacht. Deze vrijval vanuit de VPV wordt de risicopremie langlevens genoemd. Als in werkelijkheid niemand overlijdt, treedt deze risicopremie als verlies op. Bij deze verzekeringen (langlevens) is dus de risicopremie het maximale verlies.

Bij verzekeringen met risico van kortlevens (latent partnerpensioen) wordt juist verwacht dat door overlijden de VPV moet worden verhoogd. Dit wordt de risicopremie kortlevens genoemd. De risicopremie geeft dus de gemiddelde verwachte stijging van de huidige VPV door overlijden aan. De toekenning van de ingegane invaliditeitspensioenen en ingegane partnerpensioenen wordt ook onder het resultaat van kortlevens verondersteld. Daarnaast bevat de kostendekkende premie een component voor dekking van het nabestaandenpensioen bij overlijden waarvoor nog geen VPV is opgebouwd. Deze is beschikbaar voor financiering van het ingaande nabestaandenpensioen.

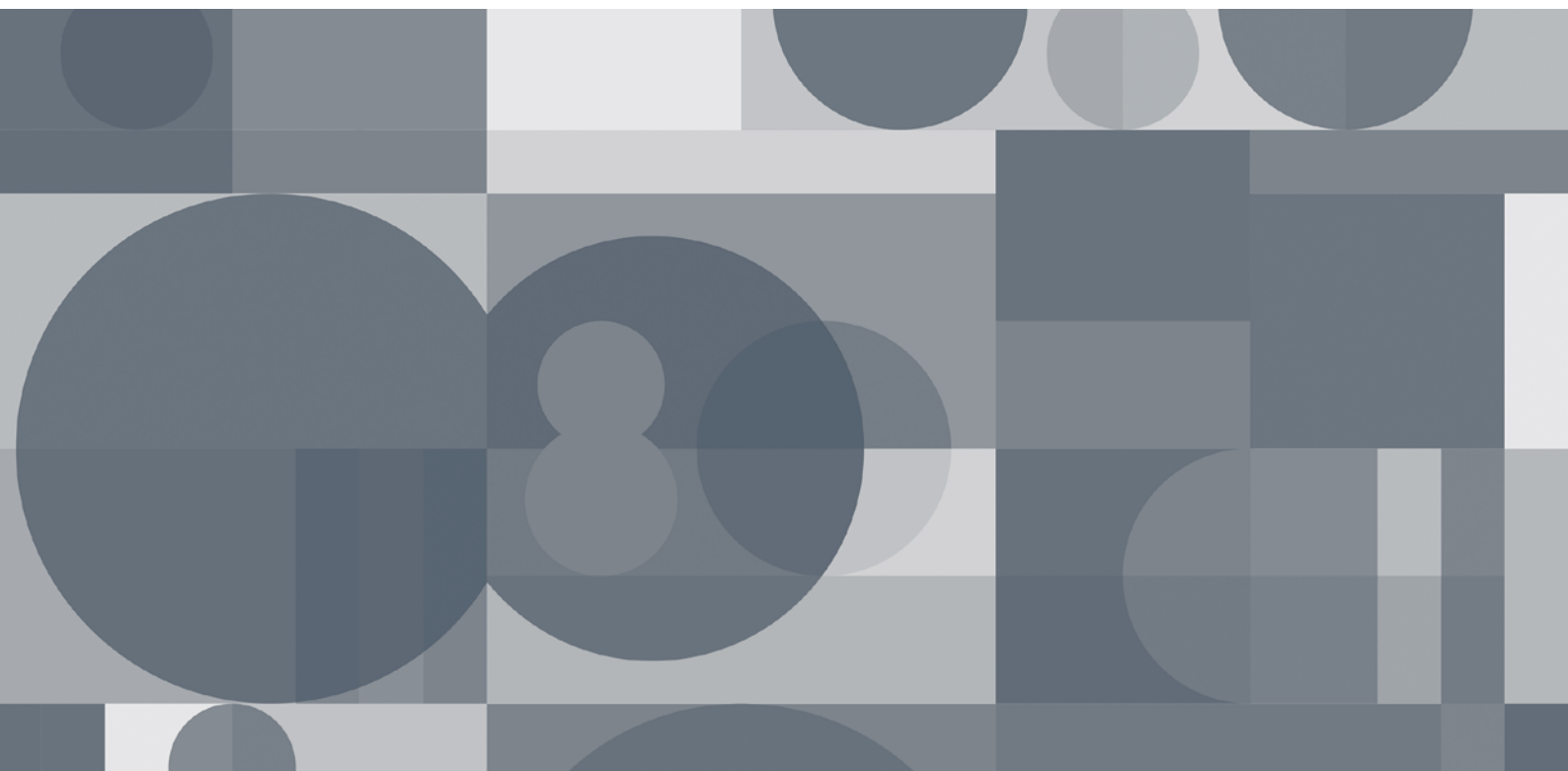
Evenals voorgaande jaren hebben wij ook de bijzondere bijdragen van de pensioentrekken onder het risicoproces geboekt. De gehuwde pensioentrekken betalen voor de verzekering van hun nabestaandenpensioen 3% premie over hun ouderdomspensioen. In feite is deze premie bedoeld ter dekking van het risico van overlijden. Daarom is de bijzondere bijdrage een bron om het sterfterisico te dekken. Samen met de opslag voor overlijdensrisico in de premie bedraagt het verlies op sterfte NAf 0.6 miljoen (2016: NAf 5.5 miljoen verlies). Wij merken hierbij op dat het resultaat op sterfte is gebaseerd op de oude overlevingstafels en de overlevingstafels per ultimo 2017 zijn gewijzigd.

RESULTAAT OP RISICOPROCES (ARBEIDSONGESCHIKTHEID)

In het boekjaar werd aan de voorziening toegevoegd als gevolg van invalidering. Vanuit de premie kwam een bedrag van NAf 6.3 miljoen, ofwel 1,25% van de bijdrage grondslag beschikbaar. Per saldo resulteert dit in een positief resultaat op invalidering van NAf 2.4 miljoen (2016: NAf 1.5 miljoen).

RESULTAAT OP INCIDENTELE WIJZIGINGEN

Onder dit hoofd zijn incidentele wijzigingen ondergebracht. Verder zijn onder dit hoofd ondergebracht, de invloed van de mutaties anders dan overlijden en invalidering. Het resultaat op overige mutaties wordt nader uitgesplitst in mutaties, correcties en TWK-mutaties. Per saldo resulteert dit in een negatief resultaat van NAf 4 miljoen (2016: NAf 5 miljoen negatief).

ACTUARIEEL BENODIGDE PREMIE

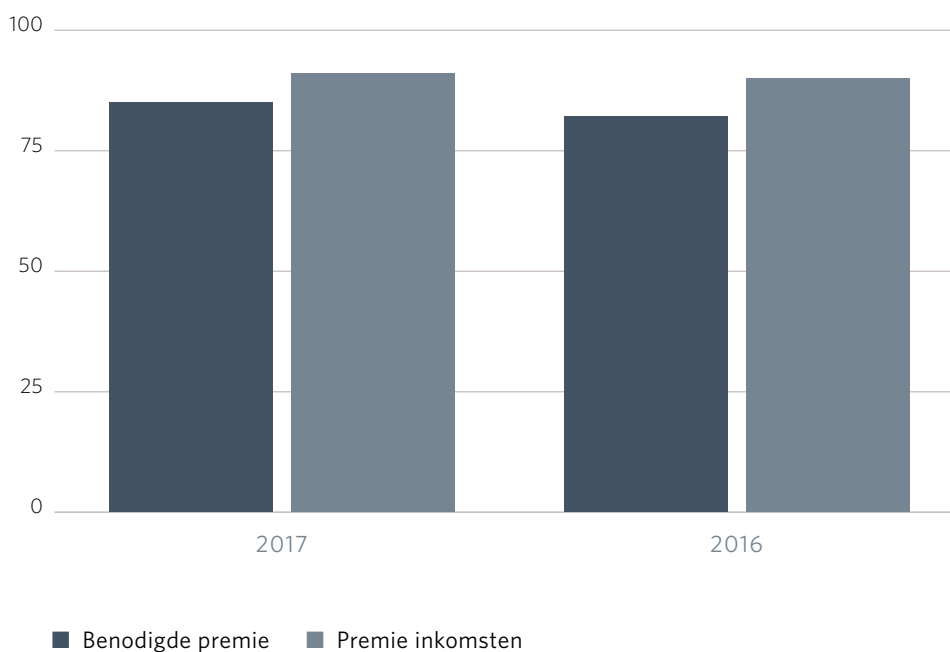
Gedurende 2017 waren de ontvangen premies toereikend voor de pensioenopbouw en daarmee toereikend voor de financiering van de huidige pensioenregeling. Het fonds streeft naar een dekkingsgraad van 115%. Om deze dekkingsgraad te bereiken en te behouden zou een solvabiliteitsopslag in de premie opgenomen kunnen worden:

ACTUARIEEL BENODIGDE PREMIE

	2017	2016
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Totale actuariële kosten	75	73
Solvabiliteitsopslag	9	9
Benodigde premie	85	82
Totale premie inkomsten	91	90
OVERSCHOT	6	6

De verhouding tussen de actuariële kosten en de premie inkomsten is hieronder weergegeven. De premie was in het jaar 2017 voldoende om de kosten van de pensioenopbouw op basis van individuele salarisstijgingen en solvabiliteitsopslag te dekken.

BENODIGDE PREMIE VS PREMIE INKOMSTEN

6 VOORUITZICHTEN VAN APC

Het jaar 2018 is het laatste jaar voor uitvoering c.q. afronding van de plannen zoals vastgelegd in het Business Plan 2016-2018. In 2018 zal APC derhalve flink doorwerken aan afronding van deze plannen en zal APC de volgende doelen blijven nastreven:

- Het beheer van meerdere pensioenregelingen en het aanbieden van meerdere pensioenproducten conform de gestelde randvoorwaarden van APC.
- Het blijven profileren van APC als “excited about the future”! In 2017 heeft APC de “re-branding strategie” ten behoeve hiervan volledig geïmplementeerd.
- Het vergroten van het aantal investment opportunity's op de lokale markt t.b.v. de implementatie van de strategische asset allocatie. Om de specifieke mix te kunnen realiseren is het van belang om het aantal binnenlandse beleggingen te verhogen. Gezien de huidige beperking van APC en de grenzen van de lokale markt voor wat betreft de investeringsmogelijkheden, is het van belang samenwerkingen met strategische partners in te zetten. Hiernaast, overweegt APC haar participatie in beleggingsfondsen te vergroten.
- Het vergroten van de flexibiliteit, diversificatie van de beleggingsportfolio t.b.v. implementatie van de strategische asset allocatie. De huidige regelingen beperken APC met betrekking tot buitenlandse investeringen. Om de strategische mix te kunnen behalen, is het essentieel om de buitenlandse beleggingen te vergroten. Om dit te kunnen realiseren is de aanpassing van artikel 16 noodzakelijk. Belangrijk is hierbij om de structurele voortgang van de buitenlandse investeringen te monitoren.

Daarnaast is APC reeds van start gegaan met het traject om te komen tot een nieuwe Business Plan voor de periode 2019-2021, waarin de nieuwe doelen en plannen voor de toekomstige periode van 3 jaar worden uitgezet.

7 VERKORTE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2017 VAN DE APC GROEP

VERKORTE GECONSOLIDEERDE BALANS NA RESULTAATBESTEMMING

	31 DECEMBER 2017	31 DECEMBER 2016	
<i>(in duizenden NAf)</i>			
ACTIVA			
Vaste Activa			
Financiële Vaste Activa	1.423.594	1.560.402	*
Immateriële Vaste Activa	11.510	7.405	
Materiële Vaste Activa	15.669	15.447	
Totaal Vaste Activa	1.450.773	1.583.254	*
Vlottende Activa			
Financiële Activa	2.890.736	2.661.744	*
Vorderingen	357.862	180.740	*
Liquide Middelen	247.844	218.537	*
Totaal Vlottende Activa	3.496.442	3.061.021	*
TOTAAL ACTIVA	4.947.215	4.644.275	**
PASSIVA			
Groepsvermogen	210.529	51.779	
Aandeel derden	3.700	3.750	
Voorziening voor pensioenverplichting	4.610.787	4.435.004	
Overige voorzieningen	9.573	10.231	
Langlopende schulden	30.000	40.000	
Kortlopende schulden	82.626	103.511	*
TOTAAL PASSIVA	4.947.215	4.644.275	**

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2016 aangepast.

** Balanstotaal is gewijzigd als gevolg van presentatie doeleinden c.q. re-classificaties ten opzichte van 2016.

VERKORTE GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	2017	2016
<i>(in duizenden NAf)</i>		
BATEN		
Pensioenbijdragen	97.310	96.084
Opbrengst uit Financiële Vaste Activa	481.042	243.711
Interest	4.750	3.415
Overige inkomsten	619	677
TOTAAL BATEN	583.721	343.887
LASTEN		
Pensioenuitkeringen	201.138	196.036
Beheerskosten	25.967	22.515
Interestlasten	1.679	1.816
Toevoeging aan voorziening voor:		
- Pensioenverplichting	175.783	41.312
- Dubieuze debiteuren	(7.533)	5.349
- Duurtetoeslag en VUT	(658)	1
Correctie ivm hertoedeling VPV PCN/APS	28.645	-
TOTAAL LASTEN	425.021	267.029
Resultaat voor belasting / Resultaat boekjaar	158.700	76.858
Winstbelasting	-	-
Dotatie voorziening latente belasting	-	-
Resultaat boekjaar	158.700	76.858
Aandeel derden	50	(271)
Toevoeging aan vrij vermogen	158.750	76.587

VERKORT GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT

	2017	2016
<i>(in duizenden NAf)</i>		
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Ontvangen pensioenbijdragen	48.918	79.961
Ontvangen duurtetoeslagen	37.561	116.622
Ontvangen VUT-uitkeringen	7.176	13.872
Ontvangen compensaties	1.500	930
Ontvangen uhv vaste verrekenkoersregeling	2.894	2.946
Ontvangen buitengewone bijdragen van rechtsopvolgers	0	225
Ontvangen AOV uitkeringen	21.592	63.907
Betaald aan pensioenuitkeringen	(198.139)	(194.397)
Betaald aan duurtetoeslagen	(117.094)	(131.597)
Betaald aan VUT-uitkeringen	(10.369)	(15.054)
Betaald aan compensaties	(3.140)	(1.523)
Betaalde beheerskosten	(27.150)	(21.183)
Betaald aan rechtsopvolger APNA	(49.219)	0
Netto (betalingen en ontvangsten) WP	(8.767)	0
Betaald aan AOV uitkeringen	(55.421)	(56.104)
Aflossingen van Leningen bij Kredietinstellingen	(5.000)	(2.000)
Betaalde interest op Leningen bij Kredietinstellingen	(3.291)	0
Overige ontvangsten en uitgaven	3.934	4.830
TOTALE KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN	(354.015)	(138.565)
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Ontvangsten uit investeringsactiviteiten	3.091.757	3.212.440
Uitgaven investeringsactiviteiten	(2.708.435)	(3.052.723)
TOTALE KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN	383.322	159.717
NETTO KASSTROOM	29.307	21.152
Het verloop van de liquide middelen is als volgt:		
Beginstand	218.537	197.385
Mutatie liquide middelen	29.307	21.152
EINDSTAND	247.844	218.537 *
Money market funds	45.733	67.604
Overige liquide middelen	202.111	150.933
TOTAAL LIQUIDE MIDDELEN	247.844	218.537 *

*Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2016 aangepast.

TOELICHTING OP DE VERKORTE GECONSOLIDEERDE BALANS EN DE VERKORTE GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

ALGEMENE GRONDSLAGEN

De verkorte geconsolideerde jaarrekening van de APC Groep is een samenvatting van de Geconsolideerde Jaarrekening 2017 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. De Geconsolideerde Jaarrekening 2017 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van de activa en de passiva en methoden van resultaatbepaling waaronder de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), met uitzondering van RJ 610, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. RJ 610 sluit aan op de in de Nederlandse Pensioenwet en de hieraan gerelateerde Algemene Maatregelen van Bestuur opgenomen nadere voorschriften inzake verantwoording en grondslagen voor waardering door Pensioenfonds. Aangezien APC haar zetel heeft op Curaçao is er voor gekozen om RJ 610 niet toe te passen omdat dit strijdig kan zijn met de lokale regelgeving en de situatie op Curaçao anders is dan in Nederland.

De onderstaande toelichtingen zijn een samenvatting van de toelichtingen opgenomen in de Geconsolideerde Jaarrekening 2017 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. De verkorte geconsolideerde jaarrekening 2017 van de APC Groep en daarbij behorende toelichtingen zijn ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2017 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Verwerking

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en in de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichtingen.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang

betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie c.q. het bestuur van APC zich over verschillende zaken een oordeel vormen en dat zij schattingen maken die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Dit is met name het geval bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen en waardering van niet beursgenoteerde beleggingen en de deposito's van Giro Bank N.V. specifiek. Achteraf kan blijken dat de gehanteerde waarde afwijkt van de feitelijke waarde. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningpost.

Schattingswijziging

In 2017 heeft APC besloten om over te gaan op een nieuwe overlevingstafel:

- Voor mannen de tafel GBM 2005-2010, met één jaar leeftijdsterugstelling;
- Voor vrouwen de tafel GBV 2005-2010, met twee jaren leeftijdsterugstelling.

Dit is in 2017 verantwoord als schattingswijziging. Ultimo 2017 is de voorziening pensioenverplichting verhoogd met NAF 160.384.000 als gevolg van deze schattingswijziging.

Salderingen

Een financieel actief en een financiële verplichting worden uitsluitend gesaldeerd als het nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Continuïteit

De directie vindt het gerechtvaardigd om voor de waarderingsgrondslagen het continuïteitsprincipe te hanteren. De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn dan ook gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de vennootschap.

Consistentie waarderingsgrondslagen

De waarderingsgrondslagen zijn hieronder weergegeven. De gehanteerde waarderingsgrondslagen zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaand jaar, tenzij anders aangegeven.

Grondslagen voor consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens van APC opgenomen, samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen waarin APC direct of indirect overheersende zeggenschap kan

uitoefenen doordat zij beschikt over de meerderheid van de stemrechten of op enig andere wijze de financiële en operationele activiteiten kan beheersen. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met potentiële stemrechten die direct kunnen worden uitgeoefend op balansdatum.

De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken. Het aandeel van derden in het groepsvermogen en in het groepsresultaat wordt afzonderlijk vermeld.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen worden geëlimineerd, voor zover de resultaten niet door transacties met derden buiten de groep zijn gerealiseerd. Ongerealiseerde verliezen op intercompany-transacties worden ook geëlimineerd tenzij er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Waarderingsgrondslagen van groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen zijn waar nodig gewijzigd om aansluiting te krijgen bij de geldende waarderingsgrondslagen voor de Groep.

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen:

Centrale Hypotheek Bank N.V. (CHB), gehouden belang: 93,33%

De vennootschap is gevestigd op Curaçao aan de Schouwburgweg 26. Het statutaire doel van de vennootschap is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de gemiddelde koers. Ontvangen en betaalde rente en ontvangen dividenden zijn opgenomen onder de kasstroom uit beleggingsactiviteiten. Ontvangen rente en boete rente uit hoofde van pensioenpremie en VUT zijn opgenomen onder de kasstroom uit pensioenactiviteiten.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook de bestuursleden, directieleden en nauwe verwanten zijn verbonden partijen. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt in toelichting 4.46 toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Vreemde valuta en functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in Antilliaanse Guldens (NAf in duizenden), zijnde de functionele en presentatievaluta van APC.

Afrondingen

In onderhavige jaarrekening kunnen er in de balans en de staat van baten en lasten en de bijbehorende toelichtingen afrondingsverschillen voorkomen.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de rekening van baten en lasten.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Vastgoedbeleggingen

APC heeft ervoor gekozen om de vastgoedbeleggingen te waarderen tegen historische kosten. De eerste waardering geschiedt tegen de verkrijgingsprijs, inclusief de transactiekosten. Uitgaven na eerste verwerking worden geactiveerd, indien het waarschijnlijk is dat toekomstige economische voordelen boven het oorspronkelijk vastgestelde niveau, als gevolg van de desbetreffende uitgaven, zullen komen. Alle overige uitgaven na eerste verwerking worden als kosten verwerkt in de periode waarin zij zich voordoen.

Inzake gebouwen en woonhuizen wordt jaarlijks 2,5% van de aanschaffings- of verkrijgingswaarde afgeschreven. Op onbebouwde terreinen wordt niet afgeschreven. Voorts wordt de boekwaarde verminderd met noodzakelijk geachte afboekingen gebaseerd op duurzame waardeverminderingen wegens lagere taxatiewaarde. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag hiervan bepaald volgens de kostprijs of lagere marktwaarde methode. Hiertoe worden de vastgoedbeleggingen periodiek, en wel 1 keer in de 3 jaren, door een beëdigd taxateur. Indien de taxatiewaarde lager is dan de boekwaarde wordt deze lagere waarde als balanswaarde aangehouden. De vastgoedbeleggingen van APC zijn in 2016 getaxeerd.

Vastgoedbeleggingen direct voor verkoop beschikbaar

De voorraden - direct voor verkoop beschikbare vastgoedbeleggingen - betreffen woningen en terreinen van de deelneming CHB van ex-hypotheekgevers die bij veiling ingekocht zijn. De woonhuizen en terreinen zijn gewaardeerd tegen de geschatte marktwaarde, welke waarde gebaseerd is op de waarde volgens het taxatierapport.

Deelnemingen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is.

De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor het opstellen van deze jaarrekening; voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waardeeringsgrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover APC in deze situatie geheel of gedeeltelijk in staat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen.

Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs en worden aangemerkt als financiële instrumenten.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten belegging in effecten (aandelen, participaties en obligaties) handels- en overige vorderingen, liquide middelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten.

Verstrekte leningen

De verstrekte leningen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Verstrekte leningen worden opgenomen op het moment dat zij door APC worden gefinancierd en worden niet langer opgenomen op het moment dat zij worden afgewikkeld. Vervolgens worden deze verstrekte leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag bepaald als het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de best mogelijke schatting van de toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de effectieve rentevoet van de verstrekte leningen zoals die is bepaald bij de eerste verwerking. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste waardering opgenomen tegen reële waarde. Bij vervolwaardering worden de vorderingen opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs, rekening houdend met eventuele waardevermindering.

Voor de vorderingen uit hoofde van Pensioenbijdragen en VUT uitkeringen geldt dat de Overheid, uitgaande van artikel 72 van de Plvo, mede aansprakelijk kan worden gesteld voor de uitstaande schulden van onder andere de rechtspersonen die op grond van artikel 5 van de Plvo een aanwijzing hebben gekregen. Voor alle andere in artikel 4 opgesomde instellingen is de Overheid niet mede aansprakelijk voor de betaling van de premiebijdragen.

Gekochte leningen en obligaties

Gekochte, rentedragende effecten die tot het einde van de looptijd worden aangehouden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt deze verwerkt in de staat van baten en lasten.

Handelsportefeuille

Effecten die onderdeel zijn van de handelsportefeuille worden gewaardeerd tegen reële waarde. Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Reële waarden worden ontleend aan genoteerde marktprijzen in liquide markten, mits deze beschikbaar zijn. Indien er geen actieve markt is of genoteerde marktprijzen niet beschikbaar zijn, wordt de reële waarde geschat aan de hand van een verscheidenheid van waarderingstechnieken, waaronder contante-waarde methoden en andere prijsbepalingsmodellen. De in prijsbepalingsmethoden gehanteerde gegevens zijn afkomstig van betrouwbare externe bronnen. Bij toepassing van een contante-waarde methode worden de geschatte toekomstige kasstromen gebaseerd op de beste schattingen van het Management. De bij deze methode gehanteerde disconteringsvoet is een markt gerelateerde voet per balansdatum voor instrumenten met vergelijkbare voorwaarden. De reële waarden worden aangepast voor de kredietkwaliteit van het instrument.

Valutatermijncontracten

Valutatermijncontracten worden gewaardeerd tegen reële waarde. Valutatermijncontracten die verhandeld worden op een actieve markt, worden gewaardeerd op basis van de relevante marktnoteringen. Wanneer deze niet op een actieve markt worden verhandeld, worden deze gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen. Als deze afgeleide marktnoteringen niet beschikbaar zijn, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme waarderingsmodellen. Baten of lasten die voortvloeiend uit veranderingen in de reële waarde van deze valutatermijncontracten worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Investerings in eigen vermogen instrumenten (niet beursgenoteerd)

Effecten (kapitaalbelangen, deelnemingen zonder invloed van betekenis en participaties) worden gewaardeerd tegen kostprijs. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt deze in de staat van baten en lasten verwerkt.

Effecten als onderdeel van de vlottende activa hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na de eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via de staat van baten en lasten, worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Bij verkoop van de effecten aan een derde of door opname in de effectieve rente (in geval van een rentedragend actief) worden de transactiekosten in de staat van baten en lasten verwerkt.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De liquide middelen bestaan uit banksaldi en direct opvraagbare deposito's bij banken. Onder de buitenlandse banken wordt tevens een bedrag opgenomen welk bedrag door de buitenlandse brokers als 'Call money' wordt aangehouden.

Bijzondere waardeverminderingen van financiële activa

APC beoordeelt op elke balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering van een financieel actief of een groep financiële activa. Een financieel actief of een groep financiële activa heeft een bijzondere waardevermindering ondergaan indien er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering als gevolg van een of meer gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan na de eerste opname van het actief en vóór de balansdatum (een 'tot verlies leidende gebeurtenis') en een dergelijke gebeurtenis een nadelig effect heeft op de geschatte toekomstige kasstromen uit het financieel actief of de groep financiële activa. Uitsluitend als en voor zover dit het geval is, wordt er een bijzonder waarde verminderingsverlies opgenomen als last in de staat van baten en lasten.

Immateriële vaste activa

De Immateriële vaste activa, zijnde geactiveerde investeringen in applicatiesystemen, worden bij verwerving opgenomen tegen kostprijs. De waardering na eerste verwerking vindt plaats tegen kostprijs, onder aftrek van afschrijvingen. Het afschrijvingspercentage is 25%. Afschrijvingen op immateriële vast activa geschieden volgens de lineaire methode.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen kostprijs, en wel de verkrijgingprijs plus bijkomende kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen (bedrijfsgebouwen 2,5%, airco 10%, liftinstallatie 10%, computer 25% en overige vaste activa 10%) op basis van de verwachte levensduur, rekening houdend met de restwaarde. De waardering na eerste verwerking geschiedt conform het kostprijsmodel.

Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balanswaarde worden verwacht. Er is sprake van een bijzondere waardevermindering wanneer de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde. Tevens kent APC materiële vaste activa in ontwikkeling waar nog niet over wordt afgeschreven.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Een bijzondere waardevermindering van vaste activa wordt onmiddellijk als een last verantwoord in de staat van baten en lasten, behalve wanneer het actief is gewaardeerd tegen actuele waarde. Een bijzondere waardevermindering van een geherwaardeerd actief wordt als een herwaarderingsafname verantwoord.

Beleggingsreserve

Het fonds houdt een beleggingsreserve aan ten behoeve van de beleggingen die op actuele waarde worden gewaardeerd. De beleggingsreserve wordt gedefinieerd als een deel van het eigen vermogen van het fonds, bestemd voor het opvangen van negatieve waardeveranderingen van de beleggingen. De beleggingsreserve geldt als buffer om waardebepalingen in de beleggingsportefeuille op te vangen. Met ingang van het boekjaar 2002 wordt op deze reserve jaarlijks het verschil tussen normatief rendement van 5% en de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen gemuteerd. Voor de beleggingsreserve gelden de maxima, mits het resultaat het toelaat: 20% van de marktwaarde van de aandelenportefeuille ultimo boekjaar en 5% van de marktwaarde van de obligatieportefeuille, anders geldt het beschikbare resultaat als maximum.

Voorziening voor pensioenverplichtingen (VPV)

De VPV heeft een langlopend karakter. De VPV dekt het pensioen voor de actieve deelgenoten, gewezen deelgenoten, pensioentrekkenden (ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenspensioen en invalidenpensioen). Voor de waardering van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

Berekeningsmethode

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde per 31 december 2017 van de tot en met die datum opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten.

De VPV wordt vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven.

Overlevingstafels

Tot eind boekjaar 2016 hanteerde het fonds als sterftegrondslag voor mannen de tafel GBM 2000-2005 met 1 jaar leeftijdsterugstelling en voor vrouwen de tafel GBV 2000-2005 met 1 jaar leeftijdsterugstelling. Over de 3 jaren na de wetenschappelijke balans 2013 had het fonds te maken met een verlies op sterfte. Hierdoor is nader onderzoek gedaan naar de noodzaak om tussentijds de sterftegrondslag aan te passen. Naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek is de sterftegrondslag als volgt gewijzigd:

- Voor mannen de tafel GBM 2005-2010, met één jaar leeftijdsterugstelling;
- Voor vrouwen de tafel GBV 2005-2010, met twee jaren leeftijdsterugstelling;
- De wezen sterfte is verwaarloosd.

Ter dekking van de verwachte toekomstige stijging van de levensverwachting is een opslag van 3% op de VPV meegenomen.

Interest

Vaste rekenrente is 4%. Voor de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt een vaste rekenrente gehanteerd. Deze rekenrente dient zo veel als mogelijk een reflectie te zijn van het verwachte rendementspercentage dat het belegd pensioenvermogen in de toekomst zal opbrengen. De hoogte van deze vaste rekenrente wordt jaarlijks beoordeeld op aanvaardbaarheid.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt verondersteld tot leeftijd 21 te worden uitgekeerd. Indien de wees ouder is dan 21 jaar en nog studeert, zal tot 25 jaar worden uitgekeerd.

Gehuwdheid / partnerfrequenties

- **Actieve deelnemers**
Er wordt verondersteld dat alle actieve deelnemers voor de pensioendatum gehuwd zijn en tot deze datum gehuwd zullen blijven.
- **Gewezen deelnemers**
Er wordt verondersteld dat alle gewezen deelnemers voor de pensioendatum gehuwd zijn en tot deze datum gehuwd zullen blijven.
- **Gepensioneerde deelnemers**
Voor gepensioneerde deelnemers wordt de werkelijke burgerlijke staat gebruikt. Er wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partner systeem.

Hertrouwkansen

Met hertrouwkansen is geen rekening gehouden.

Leeftijdsverschil voor partnerpensioen

- **Actieve en gewezen deelnemers**
De mannelijke deelgenoten zijn 3 jaar ouder verondersteld dan hun partner en de vrouwelijke deelgenoten zijn 3 jaar jonger verondersteld dan hun partner.
- **Gepensioneerde deelnemers**
Voor gepensioneerde deelnemers wordt het werkelijke leeftijdsverschil in jaren gehanteerd.

Kosten

Ter dekking van de uitbetalingskosten is de netto voorziening met 2% verhoogd.

Leeftijd en duren

Er wordt verondersteld dat alle deelnemers en overige belanghebbenden zijn geboren op de eerste dag van de maand samenvallend met of volgend op de daadwerkelijke geboortemaand.

Driemaands slotuitkering smartengeld

Voor actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers wordt de slotuitkering gewaardeerd op actuariële factoren.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

- **Pensioenopbouw**
De pensioenopbouw wordt aan de periode toegerekend waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. Uitzondering hierop is de zogeheten diensttijddoortelling van de pensioenopbouw in geval van arbeidsongeschiktheid en overlijden. De last voor deze toekomstige pensioenopbouw wordt ineens genomen in het jaar waarin de deelnemer arbeidsongeschikt wordt of overlijdt.
- **Interesttoevoeging**
De interesttoevoeging vindt plaats op basis van de nominale rente met een looptijd van 1 jaar zoals door het APC is bepaald voor het lopende jaar. De rente wordt over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar berekend. Het rentepercentage bedraagt per 31 december 2017: 4% (2016: 4%).
- **Onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer**
De vrijval uit de voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de pensioenuitkeringen en kosten bij de berekening van deze voorziening waren voorzien.
- **Wijziging actuariële grondslagen**
Het effect van de aanpassing van de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.
- **Overige mutaties voorziening pensioenverplichting**
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen worden aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

"80 jaar
toonaangevend
kapitaalkrachtig
en betrouwbaar"

Voorziening DT / VUT / Compensaties personeel

De Duurtetoeslag / VUT / Compensaties voorziening voor het personeel is gebaseerd op afspraken zoals vastgelegd in de pensioenregeling. De berekening van deze voorziening is een actuariële berekening waarbij de methoden en waarderingsgrondslagen, met uitzondering van de vervroegde pensionering, overeenkomstig zijn aan die van de voorziening pensioenverplichting.

Langlopende schulden

De eerste verwerking van langlopende leningen geschiedt tegen het verkregen bedrag onder aftrek van gemaakte transactiekosten. Na eerste verwerking worden langlopende leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Deze worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Pensioenbijdragen

De pensioenbijdragen worden verwerkt in het jaar van verwerking van de schriftelijke mededelingen door de werkgeversorganisaties aangaande aanstellingen, bevorderingen, periodieken en uitdiensttreding.

Inkoopsommen

Inkoopsommen van vóór indiensttreding worden verwerkt in het jaar van verwerking van de inkoopbesluiten. De inkoopsommen worden middels een inhouding van 10% van de bijdragegrondslag maandelijks op het inkomen van de deelnemers ingehouden.

Bijdrage grondslag

Voor de pensioenregeling worden zowel bijdragen door deelgenoten als bijdragen door de werkgevers betaald. De bijdragegrondslag is gedefinieerd als het ambtelijk inkomen voor dat jaar. De deelgenoten zijn per jaar een eigen bijdrage in de kosten van de pensioenregeling verschuldigd. De bijdrage van de deelgenoten in de pensioenregeling bedraagt 6% van de bijdragegrondslag verminderd met de franchise (werknemersdeel). Dit deel wordt door de werkgever ingehouden op de inkomsten van de overheidsdienaar. Het verschil tussen de totale bijdrage en de eigen bijdrage (12%) vormt de aanvullingsbijdrage (werkgeversdeel). Verder zijn door de deelgenoten extra bijdragen verschuldigd over vervulde diensttijd vóór de aanvang van het deelgenootschap mits zij deze diensttijd hebben ingekocht. De totale bijdrage bedraagt op grond van de Pensioenlandsverordening 18% (2016: 18%) van de bijdragegrondslagen en is als volgt opgebouwd:

Coming service	10,50%
Opslag wegens overlijden in actieve dienst	0,42%
Opslag voor arbeidsongeschiktheid	1,25%
Opslag voor kosten	2,50%
Solvabiliteitsopslag	1,83%
TOTAAL	16,50%
Overschot	1,50%
Reguliere premie inkomsten	18,00%

Opbrengsten en kosten

Opbrengsten en kosten in andere valuta dan Naf zijn omgerekend tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen.

Dividendopbrengsten

Dividendopbrengsten uit de beleggingen in aandelen worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Intrestopbrengsten

Intrestopbrengsten uit obligaties worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenregeling personeel

De werknemers van APC groep zijn aangesloten bij de pensioenregeling van het fonds. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Vooruitbetaalde premies worden opgenomen als overlopende activa indien dit tot een terug storting leidt of tot een vermindering van toekomstige betalingen. Nog niet betaalde premies worden als verplichting op de balans opgenomen. Er zijn naast het vormen van een voorziening voor Duurtetoelagen en Vut-uitkeringen op dit moment geen bestaande verplichtingen (anders dan de te betalen premies) jegens de pensioenuitvoerder en/of werknemers waarvoor een voorziening moet worden opgenomen zoals het verrichten van extra betalingen of herstellpremies als gevolg van een lage dekkingsgraad van het pensioenfonds.

Belastingen

APC is conform de Landsverordening Winstbelasting artikel 1 lid 2c, vrijgesteld van belastingen. De opgenomen belasting in de geconsolideerde jaarrekening betreft de belasting van de geconsolideerde deelneming CHB en betreft te betalen winstbelasting waar er nog geen zekerheid over bestaat. CHB is bezig met een uitzoekwerk ten einde de betaling te verrichten. CHB heeft met ingang van 1 januari 2015 de status van transparante vennootschap verkregen en is vrijgesteld van winstbelasting.

Veranderingen in presentatie in de jaarrekening en bijbehorende toelichtingen.

In 2017 heeft APC aanpassingen doorgevoerd in de presentatie van de jaarrekening en bijbehorende toelichtingen. Indien relevant zijn de vergelijkende cijfers dienovereenkomstig aangepast. De voornaamste wijzigingen betreffen:

- Re-classificatie en opsplitsing van de categorieën Leningen en Effecten Binnenland naar de categorieën Verstrekte leningen en Overige Vorderingen, Gekochte leningen en Obligaties en Investeringsinstrumenten in Eigen Vermogen Instrumenten cf. RJ 290. Idem voor de betreffende opbrengsten categorieën.
- Herbenoeming van categorie Effecten Buitenland naar categorie Handelsportefeuille. Idem voor de betreffende opbrengst categorie.
- Re-classificatie van alle Marine gerelateerde rekeningen onder één (1) post.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

KPMG Accountants B.V.
Emancipatie Boulevard Dominico F. "Don" Martina 18
P.O. Box 3082
Willemstad
Curaçao
Telephone +599-9 732 5100
Telefax +599-9 737 5588
Internet www.kpmg.com/dutchcaribbean

Het Bestuur van
Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

Our ref 18/06-042

VERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT*Ons oordeel*

De in het verkorte geconsolideerd jaarverslag 2017 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao ("APC Groep") opgenomen verkorte geconsolideerde jaarrekening 2017 van de APC Groep (hierna "de verkorte geconsolideerde jaarrekening"), bestaande uit de verkorte geconsolideerde balans per 31 december 2017, de verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten 2017, het verkorte geconsolideerd kasstroomoverzicht 2017 en toelichting op de verkorte geconsolideerde balans en de verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten (pagina's 43 en met 59), is ontleend aan de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2017 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao ("gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening").

Naar ons oordeel is de bijgesloten verkorte geconsolideerde jaarrekening in alle van materieel zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2017 van de APC Groep op basis van de grondslagen zoals beschreven in de 'Algemene grondslagen' en 'Grondslagen voor waardering van activa en passiva' in de toelichting.

Verkorte geconsolideerde jaarrekening

De verkorte geconsolideerde jaarrekening bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van de Landsverordening APNA (P.B. 1997, No. 311) en hieruit voortvloeiende Landsverordeningen en Landsbesluiten, onder toepassing van in Nederland algemeen aanvaarde Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, voor zover niet strijdig met de van toepassing zijnde Landsverordeningen en Landsbesluiten.

Het kennismaken van de verkorte geconsolideerde jaarrekening en onze verklaring daarbij kan derhalve niet in de plaats treden van het kennismaken van de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening van de APC Groep en onze controleverklaring daarbij.

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

De gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening en onze controle-verklaring daarbij

Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt bij de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2017 van de APC Groep in onze controleverklaring van 31 mei 2018.

Die controleverklaring bevat ook een sectie 'Waardering van deposito's geplaatst bij Girobank N.V.' waarbij wij de aandacht vestigen op de toelichtingen in de geconsolideerde jaarrekening inzake de waardering van de deposito's die per ultimo boekjaar bij Girobank N.V. zijn geplaatst. Daarin is onder meer opgenomen wat het risico van toekomstige wijzigingen in omstandigheden en uitgangspunten kunnen betekenen voor de waardering van deze deposito's. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verantwoordelijkheden van de directie en het bestuur voor de verkorte geconsolideerde jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de verkorte geconsolideerde jaarrekening op basis van de grondslagen zoals beschreven in de 'Algemene grondslagen' en 'Grondslagen voor waardering van activa en passiva' in de toelichting.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het fonds.

Onze verantwoordelijkheden

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel of de verkorte geconsolideerde jaarrekening in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent is met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met Internationale controlestandaard (ISA) 810, "Opdrachten om te rapporteren betreffende de samengevatte financiële overzichten".

Curaçao

31 mei 2018

KPMG Accountants B.V.

Lindomar L.P. Scoop RA

ACTUARIËLE VERKLARING

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

5

Actuariële verklaring

Opdracht

Door het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de voorziening pensioenverplichtingen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de voorziening pensioenverplichtingen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 22.400.

31 mei 2018
Ref. MZc/707703/P 100090

Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 1.120 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- De voorziening pensioenverplichtingen toereikend is vastgesteld;
- De reguliere premieinkomsten toereikend zijn;
- Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

Willis Towers Watson

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

10

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Met inachtneming van het voorafgaande en het navolgende verklaar ik dat naar mijn overtuiging de voorziening pensioenverplichtingen, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, toereikend zijn vastgesteld.

Ik onderschrijf de conclusie dat per eind 2017 een rekenrente van 4,0% gehanteerd kan worden. Wel benadruk ik het belang van jaarlijkse toetsing van de houdbaarheid van de rekenrente.

De ontvangen premie is voldoende om de toegekende aanspraken in 2017 te financieren. Tevens is de opslag voor kosten in de premie, in combinatie met de vrijval voor kosten uit de voorziening, voldoende ter dekking van de werkelijke uitvoeringskosten.

Het vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum voldoende ter dekking van de voorziening pensioenverplichtingen, er is echter geen buffer aanwezig ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

De financiële positie van het fonds is, mede gezien het uitgangspunt van de minimaal te bereiken dekkingsgraad zoals vastgelegd in de actuariele en bedrijfstechnische nota van het pensioenfonds, hiermee onvoldoende.

Amsterdam, 31 mei 2018

Mrs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

31 mei 2018
Ref: MZa/707703/P180690

WillisTowersWatson

8 OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN

- Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC)
- Algemene Rekenkamer
- Analytisch Diagnostisch Centrum (ADC)
- Autobus Bedrijf Curaçao N.V. (ABC)
- Bureau Intellectuele Eigendommen
- Bureau Telecommunicatie en Post
- Bureau Ziektekosten Voorziening (BZV)
- Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS)
- Caribisch Marien Biologisch Instituut (CARMABI)
- Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB)
- CORE N.V.
- C-Post International N.V.
- Curaçao Airport Partners (CAP)
- Curaçao Industrial and International Trade Development Company N.V. (CURINDE)
- Curaçao International Airport N.V. (CURINTA)
- Curaçao Pilots Organization N.V.(CPO)
- Curaçao Ports Authority N.V. (CPA)
- Curaçao Tourism Development Bureau (CTDB)
- DC-ANSP
- Directoraat Cultureel en Educationele Zaken (KEZ)
- Fair Trade Authority Curaçao (FTAC)
- Fondo di Garantia pa Bibienda Korsou
- Fundashon pa Edukashon i Formashon di Fishi i Kapasitashon (FEFFIK)
- Fundashon Biblioteka Públiko Korsou (FBPK)
- Fundashon Desaroyo di Deporte Korsou (FDDK)
- Fundashon Empresa Chiki Korsou
- Fundashon Kas di Kultura Korsou
- Fundashon pa Inovashon di Enseñansa di Korsou (FIDE)
- Fundashon Perspektiva i Sosten Integral (FPSI)
- Fundashon Planifikashon di Idioma (FPI)
- Fundashon Sedreko
- Fundashon Tayer Soshal
- Fundashon Vishon Korsou
- Fundashon Wega di Number Korsou
- Gemeenschappelijke Hof van Justitie
- Giro Korsou N.V.
- Hato Airport Fire & Rescue Services (HAFRS)
- Instituut voor Pedagogische en Sociale Opleidingen (IPSO)
- Instituto pa Formashon den Enfermeria (IFE)
- Kabinet van de Gouverneur
- Kompania di Awa i Elektrisidat di Korsou N.V. (KAE/Aqualectra Production)
- Kompania di Tou Korsou (KTK)
- Kompania di Produksion i Distribushon di Awa i Elektrisidat N.V. (KODELA/Aqualectra Distribution)
- Korpodeko
- Landsloterij
- Postspaarbank
- Refineria di Korsou N.V.
- Servisio di Limpiesa di Korsou N.V. (Selikor)
- Sentro pa Guia Edukashonal (SGE)
- Servisio di Telefòn N.V. (SETEL/UTS)
- Sociale Verzekeringsbank (SVB)
- Stichting Bureau Toezicht en Normering Overheidsentiteiten
- Stichting Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis dr. D.R. Capriles
- Stichting ARBO Consult
- Stichting Belastingaccountantsbureau (SBAB)
- Stichting Gaming Control Board
- Stichting Kadasterwezen & Openbare Registers Curaçao
- Stichting Monumentenfonds Curaçao
- Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)
- Stichting Reclassering
- Stichting Studiefinanciering Curaçao (SSC)
- Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA)
- Vertegenwoordiger van Nederland

APC SCHOUWBURGWEG 26 T +5999 434 3000 F +5999 465 0843 E INFO@APC.CW I WWW.APC.CW

